

XVI.

VESTNIK

NOTICIERO

maj 1965

IVX

VESTNIK

NOTICIERO

VESTNIK je glasilo slovenskih protikomunističnih borcev. Izdaja ga konzorcij
 Predsednik Edi Škulj, upravnik Janez Kralj.
 Urednik: Branko Rozman
 Ovitek: Franci Pernišek

UREDNIŠTVO in UPRAVA: Ramón Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

NAROČNINA: Južna Amerika 280 pesov odn. enakovrednost v dolarju,
 USA in Kanada 2.50 dolarja letno., Anglija in Avstralija 1 funt
 šterling, evropske države 2.50 dolarja.

Editor responsable y redactor: Eduardo Škulj, administrador: Juan Kralj
 Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, Bs. Aires

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No 817.736

Vsebina: Nagovor študentom ob pričetku tečaja 1965 — Bili so mučeni in pomorjeni — Radiotelegrafist Blaž — Svoboda pa taka!... — Trnovskim zvonarjem v spomin — Kaj iščejo komunisti v Latinski Ameriki? — Morda še niste brali — Novice iz Slovenije — † Jakob Benko — Med nami — Leta strahote na Ižanskem 1941—1945) — Iz zapiskov zareskega župnika

NAGOVOR ŠTUDENTOM OB PRIČETKU TEČAJA 1965

Vodja slovenskega srednješolskega tečaja „Ravnatelja Marka Bajuka“ g. Marko Kremžar je ob začetku šolskega leta 1965 imel nagovor na študente — 57 je vpisanih. Njegova izvajanja so važna za vse, zato smo ga naprosili, naj nam odstopi napisani nagovor za objavo v Vestniku. — Op. urednika.

Dragi prijatelji!

Nekaj mesecev je tega, kar sta skoraj istočasno dve mednarodni gospodarski reviji, to je „International Management“ in „Dun's Bussines Review“ obravnavali na podoben način isto snov; in sicer, kakšni naj bi bili ljudje na vodstvu podjetij, kakšen bodi lik človeka, ki nosi na svojih ramah odgovornost za premoženje, delo in dohodek tisočev, ki so na modernem podjetju udeleženi.

To vprašanje pred nekaj desetletji še ni bilo pereče. Danes pa, v dobi, ko se oblike ustanov spreminjajo, nastopajo čez noč novi problemi in nastajajo nove potrebe, je zahteva po sposobnih voditeljih gospodarskih podjetij vedno večja. Zato se strokovnjaki sprašujejo, kako naj med množico kandidatov izberejo človeka, ki bo sposobno in varno vodil usodo podjetja.

Zanimivo je da so še pred nedavnim strokovnjaki menili, da ljudi z juridično izobrazbo že poklic usposablja za tako vodstveno nalogo. Kasneje se je mnenje spremenilo ter so prisojali tehnikom, inženirjem, da imajo najboljšo osnovo za uspešno vodstvo podjetja. Pa so izvedenci spet spremenili mnenje in so pričeli dajati prednost gospodarskim in upravnim izvedencem. Toda po mnenju gori omenjenih revij tudi ta odgovor ni bil zadovoljiv. Pisca člankov sta namreč popolnoma pravilno dognala, da je strokovna izobrazba le del tega, kar potrebuje moč na vrhunskem položaju.

Poglavitno je, zaključuje eden od obeh člankov svoja razmotrivanja, da je moč na vrhu podjetja oseba široke izobrazbe.

Široka, splošna izobrazba je kakor širok temelj: predstavlja trdnost in solidnost. Specializacija, ki je gotovo potrebna na posameznih področjih, je premalo, kadar mora človek presojeti in odločiti o zapletenih vprašanjih, ki jih prinaša življenje. Ena izmed obeh revij gre celo dalj: trdi namreč, da je edino človek s klasično izobrazbo sposoben jasno in hitro priti do dna še tako zamotan problemom in da je v tem njegova prednost nad tehnikom ali gospodarstvenikom. Kajti klasična humanistična izobrazba nam

posreduje široko obzorje ter nam zori mišljenje, nas uravnovesi in tako usposobi za trezno presojo in odločanje.

In prav razširiti vaše obzorje, je eden glavnih namenov tega tečaja. Šola, ki jo obiskujete med tednom, vam daje tehnično izobrazbo, razvija le del vaših sposobnosti, a pušča mnogo talentov neizrabljenih. To drži v vseh primerih, a v vašem še prav posebno.

Vprašali se boste, zakaj, ste mar vi nekaj posebnega?

Res — čeprav niste vsak zase posebnost — je, da je vaš primer v marsičem drugačen od primera vaših argentinskih sošolcev. Ne da bi se sami zavedali, prihajate v šolo s širšo podlago; ste usposobljeni, čeprav ne po lastni zaslugi, ampak zaradi razmer, v katerih ste po božji volji prišli na svet, in rastete, da si laže in hitreje razširjate obzorje. Le pogledjte:

Vsakdo od vas obvlada dva jezika in znano je, da je dvojezičnost neke vrste odskočna deska za lažje učenje tretjega, četrtega in drugih jezikov. Pa ne le to. Poznanje dveh jezikov vas usposablja za abstraktno mišljenje, kar je velike prednosti na vseh področjih človeškega udejstvovanja.

Čeprav sami verjetno še niste mnogo potovali, vam je vendar evropska kultura in vam je samo po sebi razumljivo, da si kultura in vera ne moreta nehote srkate v svojih domovih. Ne gre za to, da bi se prepirali, katere navade so lepše in boljše, temveč zato, da imate zavest, da je svet širok in da znate razlikovati med tem, kaj je navada in kaj življenjska resnica. Čim več poznate, laže se vživite v različne položaje, laže dojamete tuje vidike in se vživite v nove razmere.

Izhajate iz družin, ki so žrtvovale premoženje in marsikdaj tudi življenje svojih članov za verske in narodne ideale. Zato vam je gotovo laže razumeti in vrednotiti duhovne dobrine kakor onim vašim vrstnikom, ki poznajo ideale iz knjig. Videli ste, kako so vaši starši ustvarili domove iz nič, le s sposobnostjo svojih rok, s talentom, s pridnostjo in z močno vero. Zato morete biti ob tem vzgledu bolj samozavestni, podjetni in vztrajni, kot bi bili v teh letih sicer, pa zato vseeno ne zaverovani v materialne dobrine, kajti predobro veste, da te lahko čez noč preminejo, medtem ko pridnost, znanje in vzgoja ostanejo.

In končno, kar vas najbolj loči od vrstnikov je, da ste sinovi in hčere slovenskega naroda, ki čeprav majhen, žilavo vztraja in se razvija v srcu Evrope. Ste, če hočete, naraščaj naroda, ki tisočletja kljubuje močnejšim sosedom in to ne oprt na puško in topove, pa tudi ne na zlató, temveč na knjigo in rožni venec. In kot sinovi takega naroda laže razumete pomen kulture in vam je samo po sebi razumljivo, da si kultura in vera ne moreta rasprotovati, temveč da se dopolnjujeta.

A vse te pravkar naštete izredne lastnosti ostanejo v vas neizrabljene, če jih ne gojite.

Vsak od nas je dolžan namreč razvijati prejete darove in talente do skrajne možne mere, če hoče biti — osebnost. To velja ne le za osebne darove, temveč tudi za one prednosti, ki jih imamo kot skupina ali narod.

In tudi zato je ta tečaj potreben. Da vam pomaga razvijati one darove, ki ste jih prejeli kot člani slovenskega naroda.

Predmeti, ki sestavljajo naš tečaj, bodo razpravljani — kolikor nam bo dopuščal čas — v širokih potezah, z namenom, da vas seznanijo z novimi problemi ali morda z novimi pogledi na že poznana vprašanja. Ker za podrobno poglobljanje snovi večkrat ne bo časa, je naš namen le ta, da vzbudimo v vas zanimanje, da boste kdaj sami od sebe nadaljevali, kar sedaj skupaj pričenjamo.

Osnovni predmeti so med seboj povezani in tvorijo preko vseh štirih letnikov zaokroženo enoto.

Slovenščina, na primer, vas bo vedla preko osnovnih pojmov prvega letnika do pregleda slovenskega slovstva, ki ga boste obravnavali v drugem letniku. A ta pregled vam bo spet osnova pri spoznavanju svetovne književnosti, o kateri boste slišali eno leto kasneje, ko boste ob njej povezovali znanje, ki se vam je nabralo preko let, ne le na tečaju, temveč tudi v redni šoli. Kulturna zgodovina Slovencev — o kateri boste slišali v četrtem letniku — vam bo pokazala v novi luči nekatere že znane podatke in vam odprla vrata v svet zapadne, krščanske kulture, katerega aktiven delec smo, preko slovenskega naroda.

Vendar osebnost, v katero se morate razviti, ne sme biti le pasiven sprejemnik — je delaven — aktiven član človeške družbe. Zato literarne vaje v tretjem in govorniške vaje v četrtem letniku! Pomagale vam bodo, da se ne boste le učili, temveč da se boste vadili v rabi pisane in govornje besede.

Na vprašanja, od kod smo, kje živi naš narod, kaj je doživel in kaj ga čaka, vam bosta odgovarjala zemljepis in zgodovina prvih dveh letnikov. Ni njun namen, suhoparno zbiranje podatkov, temveč spoznavanje naroda v prostoru in času: poznanje njegovih gospodarskih teženj in političnih idealov v preteklosti in sedanjosti.

Pa tudi o bodočnosti bo govora v zvezi s polpreteklo zgodovino in sicer v zgodovinski uri zadnjega letnika.

Toda vse znanje ne bo imelo pravega pomena, če v nas ne bi bilo načelne jasnosti. Človečanska vzgoja, o kateri boste imeli predavanja v tretjem letniku, vam bo skušala posvetiti v vrtince idej, ki se prepletajo v sodobnem svetu. Vsi vemo, da so načela porojena iz idej tiste silnice, ki dajejo svetu smer. Spoznavajmo jih torej!

A predvsem spoznavajmo globino in lepoto naše krščanske vere. Temeljiti pouk o njej vas bo spremljal skozi vse štiri letnike.

Kot vidite, precej snovi za 16 učnih dni v letu. En razlog več, da resno in vestno poprimemo za delo. Pa vendar, vkljub temu da je čas skop odmerjen — ga je vseeno dovolj, da pričnete razvijati tisto znanje, ki ga že nosite v sebi, da si pričnete širiti obzorje in ustvarjati podlago, na kateri boste lahko kasneje gradili sami.

Pomagal pa vam bo tečaj tudi, da boste tisti dan, ko se boste — eni

prej, drugi kasneje — znašli pred odločitvijo, v katero kulturno in delavno skupnost naj se vključite — da boste tisti dan izbirali premišljeno, v za-vesti, da dobro poznate svet, v katerega stopate.

Kajti, bodimo si na jasnem, pred to odločitvijo boste stali, kakor smo ali že stojimo vsi.

Slovenija ni neka daljna dežela, daleč za morjem. Slovenija je, dragi moji, povsod, kjerkoli se slovensko govori, piše in čuti, pa tudi povsod, kjerkoli se zanjo dela.

Pojem naroda, uklenjenega med zemljepisne in politične meje, izmišljene črte na zemljevidu, mineva — je neaktualen — v dobi vseмирskih poletov, Zato, ko iz kontinentov nastajajo politične in gospodarske enote, je teža narodnega obstoja v volji do lastne kulture in v delu zanjo.

Prav v skladu s to mislijo je dejstvo, da danes že vstajajo po svetu škofije, ki niso več vezane na določeno ozemlje, in že je slišati vesti, ki govore, da bo ustoličen četrti slovenski škof, kateremu bo škofija obsegala vseh pet kontinentov. Ideja Slovenije brez meja postaja vsak dan bolj aktualna.

Ne več od razmer — od volje vsakega posameznika bo odvisno, kateremu narodu bo pripadal, v kateri skupnosti bo deloval. Tudi cerkvena liturgična reforma — hote ali nehote — podpira to gledanje na narod. Saj priznava bogoslužje v narodnem jeziku narodnim skupinam kjerkoli na svetu.

V zanimivih, pionirskih, časih živimo in da bi vi mogli te čase doživljati pripravljeni v polnosti svojih sposobnosti, je želja nas vseh, ki sodelujemo pri tečaju. Kajti naj bo vaša odločitev taka ali drugačna, človeštvo potrebuje in pričakuje od vas, da ste osebnosti, možje in žene na mestu. To pa boste postali le, če boste rastle iz globokih korenin in če bodo vaše odločitve temeljile na spoznanju. Iz nevednosti in plitvine ne bo zrastle nič prida, pa naj raste na kakršnikoli njivi.

Zato je vaš poklicen študij, prav kakor ta tečaj — v korist vam in po vas človeštvu, pa naj si bo preko argentinskega ali slovenskega naroda.

Časi dozorevajo vsak dan hitreje — mladina se vedno hitreje uvršča med aktivne graditelje bodočnosti, rastejo vaše pravice, a z njimi tudi dolžnosti in odgovornosti.

Pridite torej, dobrodošli v Slovenski srednješolski tečaj, z zavestjo, da njegove stvarne pomanjkljivosti zahtevajo od vas tem večjo zrelost, da kliče požrtvovalnost profesorjev če ne po hvaležnosti vsaj po sodelovanju, in da sprejemate z znanjem nase tudi odgovornost, kakor smo jo pred desetletji sprejemali mi in pred nami cela vrsta rodov.

Prišla bo ura, ko boste morali svoj dolg izplačati in prevzeti breme javnega dela na lastne rame, da se veriga, ki se je pričela pred 1600 leti ne pretrga. — Kajti člen plemenite verige slovenskega naroda ste — in pričam sem, da ne zadnji.

Marko Kremžar

BILI SO MUČENI IN POMORJENI

Odhod iz Vetrinja. Kamioni so zavozili proti Pliberku in se ustavili na ravnini. Angleži so domobrance peljali v skupinah po štirideset na velik, močno zastražen travnik. Tam so jih preiskali, da ne bi kdo nesel s seboj orožja, potem jih pa peljali na železniško postajo. Brž ko so bili domobranci na postaji, so nanje pritisnili partizani in zahtevali, da odvržejo vse kovinaste predmete, pustili so jim pa ure. Angleški in partizanski častnik sta si podala roke.

Domobrance so po šestdeset in več natlačili v živinske vagonē in vagonē zapečatili. Teharje je bila zadnja postaja pred smrtjo. Med potjo so bili domobranci deležni zmerjanja, ropanja in pretepanja. Nekatere odprave so zadržali v Slovenjgradcu, nekatere še pri Velenju, zadnjo odpravo so pa pripeljali v Celje.

Domobranci so med potjo uničevali legitimacije in razne sezname, trli ure in jih spuščali skozi špranje na progo. Na poti proti Dravogradu so jim partizani jemali čevlje, obleko in, kar so drugega vrednega še imeli.

V Slovenjgradcu so domobrance zaprli v pehotno vojašnico. V majhne sobe so jih natlačili po sto in več. Tri dni jim niso dali nobene hrane, tudi vode ne in celo na stranišča jim niso pustili. Pobrli so jim domobranske uniforme in jim dali svoje cape. K njim so prihajali slovenski partizani in jih brez usmiljenja preteпали. Častnike, podčastnike in vojake, ki so bili že dolgo časa pri domobrancih, so od ostalih ločili in odpeljali neznanokam. Partizani so se norčevali iz svetinjic, pa obenem iz Boga.

Vse domobrance so segnali na dvorišče za popis. Pred odhodom iz sob je moral vsakdo pustiti v sobi vso opremo in tudi pas. Ko so se v sobe vrnili, njihove opreme ni bilo več.

Tretji dan so nagnali domobrance na dvorišče v štiristope za na pot. V stavbah so ostale jokajoče žene z otroki. Domobranci so morali na pot proti Velenju. Hodili so vse popoldne. Na drugi strani porušenega železniškega mostu so jih zvečer zastražili na travniku in jih drugo jutro natrpali na vlak. Vendar jih je ponoči od tu precej pobegnilo.

Dve uri so morali čakati v zaprtih vagonih. Vročini in žeji se je pridružilo zlobno početje strojevodje, ki je vlak premikal naprej in nazaj tako, da so jetniki padali drug na drugega.

Zadnja odprava, ki je potovala skozi Maribor, ni vse tri dni dobila ne hrane ne vode.

Pot iz Celja v Teharje je bila največje mučeništvo, ki so ga domobranci prestali. Tistim, ki so vili vrnjeni preko Področčice, je bilo tako trpljenje prihranjeno.

Že na postaji v Celju je bilo slišati kričanje. Vsak domobranec jih je

ob izstopu iz vagona dobil s puško ali s kolom. Pri prvih dveh vagonih jih je šest obležalo. Istočasno so jih partizani psovali z najgršimi besedami.

Pot v Teharje je bila nekaj strašnega. Za to pot, ki jo človek prehodi v eni uri in pol, so domobranci potrebovali sedem ur.

Postavili so jih v štiristope, za njimi pa ženske, ki so šle z njimi. Domobranci so morali med psovki padati v prah, poljubljati zemljo, z usti pobirati s ceste smeti in jih odnašati v jarek ob cesti, peti domobranske pesmi, vpiti, da so izdajavci, obenem so jih pa dobivali po glavah in po plečih s puškinimi kopiti in pasovi. Zlepa koga ni bilo, ki bi ne krvavel. Marsikdo je padel pod udarci z razbito lobanjo. Komunisti so hodili po domobrancih, ležečih na tleh, in celo konje so pognali čeznje.

Tudi ženske so morale padati v prah, vpiti in dobivati udarce.

Tistega, ki se takoj po udarcu ni pobral s tal, so na mestu pobili. Pobiti so ležali po cesti kakor polena.

Ko so morali vsi v sprevedu vpiti „Mi smo lopovi!“ jih tisti na koncu niso razumeli, pa so vpili v dobri veri: „Mi smo revčki!“ Komunisti so jih, kakih trideset jih je bilo, pognali v cestni jarek in tam pobili.

Civilisti ob potu so vse dogajanje spremljali različno: nekateri so z domobranci sočustvovali in jokali, drugi so pa pomagali vpiti nanje in jih pretupati.

Sonce je pripekalo z vso silo, partizani ujetnikom niso pustili piti. Tudi hrane jim niso dali, čeprav so bili ti brez nje že četrti dan.

Slovenski oktet... Tako smo hkrati najbolj tipični in nacionalni, najbolj reprezentativni in svetovno sprejemljivi, hkrati pa je potrebno nič koliko požrtvovalnosti in skromnosti, da se v večasih ozkem okolju in drugič široki hudi konkurenci obdržimo na vrhu. Medtem ko so nas v 17 deželah sveta pozdravljali kot kulturne ambasadorje Jugoslavije, morajo pevci okteta doma — pri mnogih javnih ustanovah z manjšim odmevom po svetu — vse svoje vaje prepevati zgolj kot ljubitelji, brez lastnih prostorov in v nenehnem tihotapljenju koncertnih terminov — lani je bilo nastopov 90 — iz svojih matičnih služb, se pravi v nenehnem konfliktu z okoljem, čigar ambasadorji so. (Bogdan Pogačnik, Naši razgledi 1964, str. 70.)

Kako je lepo petje slovenskega okteta, ker je pač nositelj slovenskih najglobljih vrednot in ne glasnik današnje praznine v Sloveniji.

RADIOTELEGRAFIST BLAŽ

Radiotelegrafist Anton Božnar iz Polhovega Gradca, ki smo ga med seboj klicali za Blaža, je storil velike usluge naši protikomunistični borbi, in so ga zato partizani v času turjaške tragedije tudi ubili. Ker sem bil ves čas njegovega delovanja v Sloveniji z njim skupaj in videl vse njegovo požrtvovalno in za našo borbo dragoceno delo, mu želim s temi vrsticami postaviti skromen spomenik.

— — —

Proti koncu meseca januarja 1943 je odšla posadka Vaške straže iz Rovt v Horjul z namenom, da tudi tam ustanovi posadko VS. Tedaj mi je poveljstvo Slovenske legije naročilo, da naj grem v Zaplano, kjer se ustanavlja četniški odred z nalogo, da nese in razširi protikomunistično propagandno gradivo na Primorsko. Šel sem v župnišče v Zaplano, kjer je že bilo zbranih sedem oseb z isto nalogo. Vsi skupaj smo se zatem napotili v št. Jošt k Malovrhovim. V to hišo je prišlo nato še nekaj oseb, tako da nas je bilo okoli petnajst. Naslednjo nedeljo sta prišla med nas duhovnika Franc Malovrh in Tone Duhovnik in sta nam na neki jasi blizu Malovrhove hiše darovala sv. mašo. Po tej se je vršila glovesna prisega kraljevi jugoslovanski vojski, kateri je poveljeval general Mihajlović.

Po prisegi smo se preselili v Kraljevi graben v bližini št. Jošta. Kmalu se nas je nabralo petindvajset četnikov in odšli smo na Primorsko, opremljeni z veliko količino protikomunistične propagande. Na potovanju smo morali biti zelo oprezni, ker so prav tedaj Italijani vršili preiskave po tem delu Notranjske. Našo četo sta spretno in varno vodila poveljnik Karel Novak in častnik Marijan Strniša-Pribina. Primorski Slovenci so nas sprejemali ljubeznivo in z veseljem, bali pa so se italijanskih represalij. Zato se nismo nikjer mudili dalj časa in smo po razdelitvi propagande takoj odšli v gozdove.

Bila je to prva propagandna akcija na Primorskem. Ljudje so pokazali vidno navdušenje za jugoslovansko vojsko. Ko smo ves propagandni material razdelili, smo se po napornih, večinoma nočnih pohodih, vrnili na Notranjsko in sicer smo odšli k Sv. Trem Kraljem, kjer nas je župnik Ramšak sprejel z velikim veseljem. Pogostil nas je in nas spremljal do Kraljevega grabna pri št. Joštu.

V začetku marca se je začela nova doba. Prihajati so začeli novi vojniki, med njimi precej aktivnih jugoslovanskih častnikov. Spominjam se prihoda Emila Cofa, Tomica, bratov Cotičev. Tudi nekaj Srbov je prišlo, med njimi Koprivica. Preselili smo se k Sv. Trem Kraljem, kjer smo imeli vojaške vaje, vojaška predavanja in tudi angleščine smo se učili.

Padalci pridejo

Bilo je pred praznikom sv. Jožefa, 18. marca 1943. Med nas je prišel župnik Ramšak, in na našem poveljstvu je bilo mnogo živahnih in skriv-

nostnih razgovorov. Župnik Ramšak je obiskal vse četnike in jim delil papir in vžigalice. Ni nam povedal, čemu to dela; poveljnika Novaka pa tudi nismo hoteli vprašati.

Okoli osme ure zvečer odrinemo proti Smrečju. Ustavili smo se blizu nekega kozolca. Kar nas je prav posebno začudilo, je bilo to, da so nas tu ponovno zaprisegli, da bomo popolnoma molčali o vsem, kar se bo zgodilo. Nato so nas razporedili po trojkah na strateške položaje. Mene so postavili blizu jezera pod Sv. Tremi Kralji.

Častniki so pri kozolcu napravili tri kupe iz suhega praprotja. V sredo med te kupe je stopil četni telegrafist (imena se ne spomnim), ki je imel v rokah zeleno in rdečo luč.

Okoli enajste ure zaslišimo brnenje težkega letala. Kmalu zagledamo njegov obris in vidimo, da se spušča vedno nižje. Trikrat je letalo obkrožilo našo postojanko. Pri četrtem obkroženju pa spusti tri padala in pri petem obkroženju še tri. Presenečeni smo opazovali to sliko in pojavil se je tudi strah, ali niso morda to Nemci.

Eno izmed padal je padlo na smreko, pod katero je naša trojka stala na straži. Neki človek se je zapletel med vejevje, s puško, naperjeno proti njemu, skočim bliže in zavpijem po slovensko: „Ali si Anglež?“ Neznanec mi je odgovoril tudi po slovensko: „Ne, Slovenec sem.“ Od presenečenja sem kar obstal, ko sem zaslišal ta odgovor. Hitro mu pomagam s smreke, nalahno pade v sneg in se zasmije. Pogledam ga v obraz in ves razburjen vprašam: „Tone, ali je mogoče? Si ti?“ Ne spozna me takoj in me vpraša: „Kdo pa si ti?“ Odgovorim mu: „Šumljakov (domače ime za našo hišo) iz Gradca.“ Spoznal me je in pristrčno sva se pozdravila.

Padalec je bil Anton Božnar iz Polhovega Gradca.

Po pozdravu mi je povedal, da je vesel, da je tako srečno pristal, in mi ponudil čutarico s konjakom. Ko sem mu povedal, da takih pijač ne pijem, mi je dal kos čokolade. Med tem so prišli tudi drugi do naju. Zvedeli smo, da so bili na letalu zbegani zaradi ognjev na raznih straneh in niso vedeli, kateri je pravi. Šele ko so opazili dogovorjena znamenja z zeleno in rdečo lučjo, so odskočili. Razen Božnarja sta odskočila še dva Slovenca (eden od teh živi danes v Argentini). Bil je to prvi polet Angležev v Srednjo Evropo. Letalo je prišlo iz Afrike, vodil pa ga je neki Novozelelandec.

Vsa naša posadka z letalci vred in s prtljago, ki je bila odvržena s prvimi padali, je odšla k Sv. Trem Kraljem, kjer nam je Božnar, kateremu smo takoj dali ime Blaž, pripovedoval razne zanimivosti. Podrobneje je pripovedoval, kako je nemška torpedovka potopila jugoslovansko trgovsko ladjo, in na kateri je bil on uslužben kot radiotelegrafist, ki je vozila grafit. Mornarje je rešil angleški rušivec in jih odpeljal v London. Tam je Božnar govoril s dr. Krekom in dr. Kuharjem. Po posredovanju dr. Kuharja je dobil službo kot telegrafist v angleškem zunanem ministrstvu. Začeli so ga vaditi za obveščevalno službo. O tem je obvestil dr. Kreka, ki mu je priporočil, da naj od Angležev za to delo ne zahtevu nobene posebne na-

grade, pač pa naj izjavi, da je to delo njegov delež za osvoboditev Slovenije. Angleži so ga pozneje poslali v Afriko, v Tobruk, kjer je postal lastnik najlepšega hotela (seveda z angleškim denarjem). Ko so pozneje Nemci zasedli Tobruk, je nemško vojaško poveljstvo zasedlo prav ta hotel in pustila njemu — lastniku — samo zadnje, peto nadstropje. Tu je imel Božnar nameščeno svojo radijsko postajo in je nemoteno sprejemal in oddajal poročila angleškemu vojaškemu poveljstvu; nemoteno zato, ker so v isti hiši imeli tudi Nemci svojo radijsko postajo. Ko so Angleži zasedli Tobruk, so mu dodelili novo, težje in važnejše delo: postavili so ga za obveščevalca za južni del Srednje Evrope.

Z Božnarjem sva postala velika prijatelja. Skoraj vedno sva bila skupaj. Spremljal sem ga pri vseh njegovih premikih in mu pomagal peljati ali nositi radijsko postajo. Razložil mi je tudi skrivni ključni sistem. Razumljivo je, da je Božnar želel videti tudi svojo mater v Polhovem Gradcu. Bil pa je ta obisk nevaren, ker je bilo v vasi mnogo Italijanov. Srečno sem ga po skrivnih potih pripeljal v njegovo rojstno hišo, kjer je po več letih videl svojo mater in brata. Brat živi sedaj v Mendosi v Argentini.

Delo radiotelegrafista Blaža

V drugi polovici marca 1943 smo napravili daljše potovanje po Dolenjski in se potem vrnili k Sv. Trem Kraljem, kjer se pa nismo počutili več varne, zato smo se premaknili proti Krimu. Nastanili smo se v požganih vaseh na Ižanskem. Naloga naše posadke je bila, da stražimo radiotelegrafista in mu omogočimo od zaveznikov naročeno mu delo.

Blaž je oddajal vsak dan poročila v Kairo in od tam tudi sprejemal naročila. Pri tem delu je razen naše posadke pomagalo več oseb, od katerih se spominjam gg. Miloša Stareta, Rudolfa Žitnika, dr. Albina Šmajda, gospe Jelene Krištof, Ivana Boha. Blažu so prav vestno pomagali tudi poveljniki Vaških straž in zlasti vodstvo Slovenske legije (Malovrh in Duhovnik). Dragocene podatke o nemških transportih v Italijo je Blažu pošiljal neki železniški uradnik iz Ljubljane. Spominjam se, da je nekoč poročal o velikih in številnih transportih municije in bencina, ki so šli v Livorno. Blaž je to poročal naprej in na podlagi tega poročila so zavezniki bombardirali Livorno z velikim uspehom in unižili poslani vojni material. Pošiljal je tudi poročila dr. Kreku in sprejemal njegove odgovore.

Ker se je bilo treba bati, da bi Italijani kljub vsej previdnosti le izsledili Blaža, je ta in z njim vsa posadka večkrat menjal bivališče. Pri tem so nam zelo pomagali poveljniki Vaških straž. Naj ob tej priložnosti omenim, da je bilo med Blažem in posadko lepo sodelovanje, in da je bila v posadki velika sloga. Ni bilo razlike med častniki in vojaki; vsi smo bili mel seboj kot bratje. Pozneje se je po krivdi dveh oseb začelo širiti med četniki nezaupanje, kar je imelo slabe posledice.

Kljub vsej pazljivosti so Italijani zvedeli za Blaža in njegovo radijsko postajo. Želeli so dobiti stik z njim oz. s posadko. V juniju 1943 sta prišla dva italijanska častnika v Iško vas in sta prosila za razgovor s poveljnikom Novakom. Tedaj mi je rekel Blaž: „Če bo Novak sedaj dovolj inteligenčen

in toliko politik kot vojak, ste rešeni; če pa ne bo, potem ti svetujem, Franci, da to družčino zapustiš, ker iz vsega tega ne bo nič dobrega. Tudi jaz bom šel in sicer k teti na Prevalje. Ti mi boš pa nosil pošto iz Ljubljane.“

Kakšen je bil uspeh razgovora med Italijani in Novakom, ne vem. Vem samo to, da je Blaž zapustil postojanko in je svojo radijsko postajo prenesel v Tomišelj. Ob podpori in zaščiti tamkajšnje Vaške straže pod vodstvom Skubica je postajo namestil v cerkvenem zvoniku in tam oddajal in sprejemal poročila. Tudi jaz sem odšel za Blažem v Tomišelj, da mu pomagam.

Ker so Italijani Blaža vedno bolj iskali, se je preselil na bolj varen kraj in sicer na Orlje. V zvoniku neke podružnične cerkve blizu Orlega je postavil anteno in oddajal poročila. Italijani so morali zvedeti za kraj, kjer se je nahajal Blaž. V začetku septembra smo začuli brnenje težkih avtomobilov v bližini našega skrivališča. Takoj smo radijski oddajnik zanesli v bližnji gozd in ga skrili v grmovje. Nismo pa več imeli časa, da bi sneli z zvonika anteno. Kmalu so pridrveli Italijani in ves dan iskali po okolici, vendar nas niso našli pa tudi radijskega oddajnika ne. Na tem kraju ni bilo več mogoče ostati, zato sem peljal Blaža v taborišče četnikov na Orlje, a teh ni bilo več tam. Spravil se ga do Pijave gorice. Od tam pa ga je peljal v Tomišelj Zajec (ki živi zdaj v San Justu v Argentini).

Turjak

Prav v tem času, ko se je Blaž odpravil v Tomišelj oziroma v Prevalje, je propadla italijanska armada. V turjaškem gradu je bilo zbirališče vaških stražarjev. Tudi jaz sem se tja napotil v družbi Cerkvenika in Berlota. Kmalu po prihodu na grad sem zvedel, da iščejo prostovoljca, ki bi šel po Blaža. Takoj sem se javil. Dobil sem kolo in partizansko čepico ter sem se odpravil proti Želimljem, kjer so prav tedaj imeli partizani svoj miting. Odšel sem na Pijavo gorico, kjer sem zvedel, da je Blaž že odšel naprej. Hitel sem za njim, ga dohitel ter prosil, da gre na Turjak. Blaž je dal takoj zaobrtni voz in odpeljali smo se na Turjak, tako da smo se izognili Želimljem. Blaž je ostal v turjaškem gradu, meni pa je bilo naročeno, naj grem na Kurešček. Čez nekaj dni (katerega dne točno je to bilo, se ne spominjam) je prišel na Kurešček Blaž v družbi dr. Blatnika in še nekaterih oseb, ki jih nisem poznal. Govorilo se je, da bodo neka pogajanja s partizani. Blaž je bil slabe volje, ker so ga pritegnili v to delo. Kmalu nato je Blaž zopet odšel na Turjak in potem s Turjaka na Zapotok.

Ko je prišlo povelje za umik proti Igu, sem dobil nalogo, da s težko strojnico („Bredo“) napadem zvonik v Želimljah, s katerega so partizani streljali na cesto, po kateri so se pomikale naše kolone. S težavo sem se prebil v bližino zvonika in streljal nanj, dokler sem imel kaj streliva. Potem sem se pognal v bližnjo njivo, kjer je rastle koruza, umikal sem se v smeri proti Turjaku. Kar nenadoma naletim na Blaža. Zagrabim ga za bluzo in mu pravim: „Tone, tu morava iti v vodo in priti na drugo stran na cesto, sicer sva izgubljeni.“ Blaž pa je hotel vedeti, kje je njegova radijska postaja. Ko sem mu povedal, da so jo odnesli naprej, med tem ko

smo se mi borili, se mi je iztrgal iz rok in jo ubral proti Želimljem. V tem trenutku nekdo zakliče: „Stoj!“ Jaz skočim v vodo, Blaž pa, ki je nekaj trenutkov prej odšel proti vasi, je padel v roke partizanom. Nikdar več ga nisem videl.

O njegovi usodi sem pozneje zvedel naslednje: Ob ustanovitvi domobranstva sem v domobranski vojašnici v Ljubljani naletel na nekega četnika iz Like, ki je bil ujet od partizanov skupaj z Blažem. Ta je povedal, da so partizani oba prepeljali v Cerknico, kjer se je Blaž lahko svobodno gibal. Nenadoma pa so ju zaprli in ju z nekaterimi drugimi ujetniki odpeljali na Pijavo gorico. Baje so iskali Blažovo radijsko postajo. Omenjeni četnik je še dodal, da je iz pogovora med partizani spoznal, da je Blaž končal za neko njivo...

— — —

Gornje vrstice sem napisal po svoji najboljši vednosti, da s tem počastim spomin svojega velikega prijatelja in velikega soborca za naše skupne ideale. S svojim vztrajnim in neustrašenim delom je Tone Božnar storil ogromno dobrega. Slovenski protikomunistični borci mu dolgujemo veliko hvaležnost.

Če se je v gornje vrstice, ki sem jih napisal po spominu, vrinila kakšna netočnost, prosim za opozorilo, da to netočnost popravim.

Franc Zorec-Kocelj

SVOBODA PA TAKA!...

United Press je sredi marca objavil novico, da bodo v Jugoslaviji sodili profesorja Mihajla Mihajlova, ki je napisal vrsto člankov o svojem obisku v Sovjetski zvezi. Dva članka je Mihajlov napisal, ki sta sedaj povzročila njegovo aretacijo: v reviji Delo je popisal pomanjkanje sreče v sovjetskem ljudstvu, kar je opazil ob obisku, popisal pa tudi Stalinovo množično pobijanje in kritiziral življenje v ZSSR na sploh.

Obtožnica bo menda slonela na dejstvu, češ da je Mihajlov pisal „slabo informiran“ članke, sovražno razpoložene proti prijateljski državi. Z drugimi besedami se to reče, da bodo Mihajlova enostavno proglasili za cepca, ki ne zna prav gledati z očmi, ki mu jih je Stvarnik dal. Hujše je pa to, da je malo pred objavo teh člankov Tito sklical k sebi v Beli dvor vse državne tožilce in jim strogo naročil, kako morajo paziti na „protipartijsko“ delovanje. Nekateri viri vedo povedati, da je glede Mihajlova Tito dejal, da bi morali biti članki takoj prepovedani, ne pa da so prišli v javnost.

Torej — ko bodo prihodnjič spet razni nameščenci poslaništev sestavljali okrožnice in jih zatem pošiljali na izbrane naslove, jim ta pisma mirno lahko vrnete, kajti na njih ne bo žiga: Dovolil — Josip Broz — priporočil Aleksander Ranković — na jugoslovanščino prevedel Edvard Kardelj — na stroj napisal Pepe Češpljevec...

TRNOVSKIM ZVONARJEM V SPOMIN

„Prelepa je trnovska fara, še lepši je trnovski zvon,“ smo včasih fantje prepevali po Trnovem, ponosni na svojo mladost in na farne zvonove. Pesem imamo in zvon sv. Janeza Krstnika! In samo mi, trnovski fantje, smo lahko pritrkavali nanj. To je bilo zvonjenje za naše žegnanje. Imel pa je zvon tako lep glas, da je samo zaradi njega obstal v prvi svetovni vojni, ko so druge prelivali v topove. Žalosten H-mol je plaval nad trnovskimi strehami, drevesi in zeljniki, če hočete: tudi ti spadajo v Trnovo.

Pred drugo svetovno vojno smo fantje, ki smo bili v Prosvetnem domu, peli in zvonili na zvonove, da je bilo veselje. Ni bilo tabora na nekdanjem Kranjskem, da se ga ne bi udeležili tudi trnovski fantje in vedno zapeli svojo himno „prelepa je...“ Glas o našem zvonu in naših fantih je šel iz kraja v kraj: Orli pa Slovenski fantje kot iz bron vlti. Zato pa: kadarkoli se spomnim trnovske fare in njenega zvona, se spomnim trnovskih fantov, ki so nanj pritrkovali in ki so sami bili „še boljši glas trnovske fare“.

Čez trideset jih je, ki so zvonili nanj, pa jih danes ni več ne v Trnovem ne med nami: leže v domači zemlji, pobiti od domače roke... Trideset trnovskih fantov! Ta hip, ko tole pišem, se jih nekaj spomnim, morda jih je še več: ne morem pozabiti pet Pavličev — Jože, Miro, Emil, Rado, Pavle, tih Pircev — oče Tone, Zvone, Miro, Kačar Tone in sin Tonček, Curk Mojde, Vagaja Tone, Novak Marijan, Lipušček Vinko, Šprajcar Ludvik, Barič France, Papler Stane, Dolmovič France, Podrebršek Marijan, Saksida Bogdan, Kralj Tone, Zavodnik Marijan, Zanožkar Viktor, Rožanec Matija, Čelesnik Franc, Skvarča Janez, Kien Lado, Pleško Andrej, Rožanec France.

To so bili fantje, ki jih je bil vesel Bog in gospod kaplan Marijan Kremžar. Ta jih je organiziral, da so nosili stvari od doma, katere je potem on sam znosil v Srbijo za gorenjske izseljence. Koliko so ti fantje storili dobrega! Kaplan Marijan Kremžar pa je padel v Srbiji, nekje pri Kruševcu, prav ko se je izživljal v dobroteljnosti. In da je bila tragedija še večja: umorila ga je četniška roka!

Vesel je bil teh fantov tudi gospod župnik Vindišar. In kakor je teh trideset fantov stopilo v borbene vrste za pravico, poštenost, za narod in Boga, kakor je bil gospod kaplan postavljen za zgled drugim, tako je tudi trnovski župnik gospod Vindišar postal svojevrstna žrtev komunizma: po vojni so ga zaprli, zasramovali, mučili, vrgli iz stanovanja in umiral je v shrambi za hranjenje sveč.

Gospoda župnika ni več, gospoda kaplana ni več in tudi teh trideset fantov ni več. Žive pa v večnosti pri Bogu, nam za zgled prižgane sveče.

Tudi mnogo tistih — za katerih imena vemo —, ki so jih pobijali, danes ni več med živimi. Umrli so in njih smrt je bila enaka njihovemu življenju. Tudi en Trnovčan je bil med njimi. Bežje usmiljenje naj bo nad njimi.

Kip sv. Janeza Krstnika na mostu še stoji. Križ so mu po vojni izbili iz rok. Proti temu ni protestiral niti umetnik, ki je kip izdelal, Miklavž Pirnat (Putrih). Ni mogel protestirati ali pa ni hotel, to je njegova stvar. Razumemo pa ga, saj je bil velik partizan.

Zvonovi, ti lepi trnovski zvonovi, še done, toda samo po tri minute na dan. Ni jim dovoljeno zvoniti s pritrkavanjem kot nekoč, pa tudi ni trnovskih fantov, ki so se na pritrkovanje spoznali. Tri minute samo doni zvon, pa je dovolj, da starejši ljudje govore mlademu rodu o zvonarjih izpred druge svetovne vojne in njih „vižah“ pa o njihovih bojih in smrti. Tako mladi rod dobro pozna te mrtve zvonarje. Tri minute zvonjenja mu je čisto dovolj, da mu vzbudi spomin na trideset fantov — domobrancev. V tako kratkem času trnovski zvon ne zamudi potrskati na slednje okno trnovskega doma, na sleherno srce Trnovčana, ki ga spomni nekdanjih zvonarjev. Sem v tujino ga slišimo!

Kadar mi Trnovčani zapojemo o trnovski fari in njenem zvonu — in to zapojemo na vsaki slovesnosti — pojejo z nami ti trnovski fantje, naši prijatelji iz mladih borbenih let. Takrat vemo, da bodo nekoč zvonili in pritrkavali v štirih. Bodo! Takrat, ko se bomo vračali domov. Vračali domov mi, ki dobro poznamo kakor naši otroci trnovske zvonove, saj bo na njihovem bronu in kovini domobranskega orožja donelo vsevprek.

Prepričan sem, da bo sv. Janez Krstnik na mostu spet dobil križ v roke, in vem, da bo kak nov Prešeren, ki bo šel čez most, zapel namesto: Trnovo, kraj nesrečnega imena, čisto drugače: Trnovo, kraj časti in slave!

Ob dvajsetletnici se svobodni Trnovčani na tujih tleh spominjamo svojih zvonarjev. Čeprav oblastno dovoljenje triminutnega zvonjenja ne bo zadosten spomin, naj pokojni fantje vedo, da v naših srcih vedno doni ljubezen Trnovčanov do svojega Trnovega.

Š. F.

KAJ ISČEJO KOMUNISTI V LATINSKI AMERIKI?

Latinska Amerika je bila za komuniste vedno trd oreh. Nobena komunistična stranka v Latinski Ameriki — če izvzamemo Kubo — doslej ni imela uspeha v politiki. Če so se komunisti kje vrinili v vlado, ali so imeli priložnost za to, so mogli ta uspeh pripisati le političnim kombinacijam, nikoli nikjer pa volilni zmagi. Tak primer je bil l. 1947 v Čilu in l. 1940 na Kubi, v koaliciji s socialnimi demokrati, kar je Batistu pripomoglo do predsedniškega mesta. Kot plačilo za omejeno volilno pomoč jim je Batista dovolil nadzirati delavsko gibanje.

Komunisti ne bodo mogli zmagati v nobeni latinsko-ameriški državi, kjer bodo mogle demokratske stranke odpraviti napetosti, ki nastajajo v nesodobnem družbenem sestavu, vpeljati socialne reforme in izboljšati gospodarski položaj — ali z drugo besedo: v Latinski Ameriki more komunizem računati na uspeh le tedaj, če propadejo druga gibanja, nikakor pa ne

more stavljeni upanja na kak pozitiven program svojih strank v tej ali oni državi.

Toda po marksistično-leninističnem nauku je osnovno pravilo za prevzem oblasti priti na oblast s kakršnimkoli sredstvom, tudi s prevaro ali silo. V tem so si vsi komunisti edini. Njihove stranke (partije) pa se ločijo med seboj po kakovosti političnega boja za doseg oblasti. Ločijo pa se še v nečem: po interesih dveh velikih komunističnih držav: Sovjetske zveze in rdeče Kitajske, ker vsaka od teh misli le na svoje koristi, prav nič pa na koristi drugih.

Kitajski recept za doseg oblasti v državah Latinske Amerike je takle: Komunistične stranke smejo sodelovati le z nekomunističnimi strankami, ki so v opoziciji proti vladi in jih skušajo zrušiti. Organizira naj se skupni odpor in boj z orožjem, seveda pod vodstvom komunistov.

Sovjetski recept je nekoliko drugačen: Komunistične stranke naj sodelujejo z nacionalističnimi strankami v vladni koaliciji ali pa v skupni „ljudski fronti“, in naj te vplivajo nanje s svojim naukom.

Razložek med obema je torej v tem, da prvi priporoča surov in odkrit boj za rušenje vlad, drugi pa izpodkopavanje in razjedanje naznotraj s prefinjeno zahrbtnostjo. Ne smemo pa pozabiti, da imata obe veliki komunistični državi namen v latinsko-ameriških državah povečati svoj politični in vojaški vpliv, da si tako okrepiata svoje stališče v mednarodnih razpravah.

In obe sta si edini še v neki temeljni zadevi: da je napredek ene kakor druge odvisen od njihove lastne gospodarske okrepitve ter od zmanjšanja vpliva zahodnih držav v drugih državah na svetu. A Kitajska je v gospodarstvu zelo zaostala za Sovjetsko zvezo, dočim se je sovjetom posrečilo napredovati na nekaterih področjih.

L. 1960 piše „Komunist“ (sovjetska revija): „Vpliv, ki ga bo mogel imeti svetovni socialistični red na osvobodilni boj, ne bo odvisen od jakosti ščuvanja na revolucijo. Ta vpliv je treba meriti z drugo mero: čim večji bo gospodarski napredek socialističnih dežel, bolj privlačen bo socializem za druge dežele. Kapitalizem se ne more mirno kosati s socializmom zavoljo nešteti prednosti socialističnega reda v proizvodnji in kulturi. V bližnji prihodnosti bo imela Sovjetska zveza najvišjo življenjsko raven na svetu ob najkrajšem delovnem času.“

To večno komunistično bahanje z „rajam na zemlji“, ki ga vedno znova obljublja za „bližnjo prihodnost“, je ena public komunistične propagande.

Skrajno ironično pa zvené, kadar komunistične države postanejo odvisne od poljedelske proizvodnje „kapitalističnih“ držav. Spomnimo se le na nakup 15 milijonov ton pšenice, ki jo je Sovjetska zveza predlanskim kupila v ZDA, da je mogla dati kruha svojim izvoljencem za zemeljski raj, ki pride prav gotovo že v „bližnji prihodnosti“!... „Zahodne kapitalistične države“ so morale priskočiti na pomoč s preostankom od svoje žetve — in niso ne sejale ne žele po komunističnem receptu za doseg raja na zemlji!...

Kljub slabi poljedelski proizvodnji pa je Sovjetska zveza še vendar

precej na boljšem od komunistične Kitajske. Kitajci s svojo skrajno nizko življenjsko ravenjo in ob daljšem delovnem času prav gotovo niso privlačna moč za druge dežele. Zato se zatekajo k oboževanju revolucije in prevrata.

Moskva želi kolikor mogoče urediti svoje odnose do drugih držav, da bi mogla trgovati z njimi in tako gospodarsko napredovati, dočim Kitajci mislijo le na zarote, prevrate in revolucije.

Zavoljo tega je Moskvi povsem prav, če Organizacija vzajemnosti afriško-azijskih narodov širi svoje prevratniško delo tudi v dežele Latinske Amerike. V tej organizaciji ima za sedaj rdeča Kitajska večji vpliv, toda Moskva upa, da bo njen vpliv prevladal s pomočjo prikritih komunističnih organizacij v teh deželah — in ena od takih je Svetovna zveza sindikatov.

Ta boj med obema komunističnima velikanoma seveda nima nič opravka s koristmi Latinske Amerike. Skrb te namreč ni, ali naj se vpreže v sovjetski ali kitajski voz, temveč da bo njen lastni voz dobro tekel!

J. V.

MORDA ŠE NISTE BRALI

da je Edgar P. Snow, severnoameriški časnikar, obiskal Maotsetunga in o tem napisal daljši članek v francoski reviji *Candide* in nemški *Stern*. Mao, zdaj je star 71 let, mu je dejal med drugim: „Kmalu bom videl Boga,“ omenjajoč pri tem, da se počuti slabo in da bo kmalu umrl. „Pa saj vi ne verujete v Boga,“ mu je dejal časnikar. Točen odgovor kitajskega „cesarja“ ni zapisan, razbere se pa iz vrst, da Mao veruje v nekega kitajskega boga, kajti krščanski je bil z Angleži in Francozi in Nemci, dokler so se med seboj v vojskah dajali, bil na strani Angležev, ko so pred leti hoteli vdreti v Egipt, a jih je Alah, bog Egipčanov, ustavil. Vsekakor Mao veruje v nekaj višjega. In toliko pogumen je bil, da je pripomnil: „Čez tisoč let se bodo celo Marx, Engels in Lenin zdeli ljudem smešni.“ — No, ravno tisoč let ne bo treba čakati, tudi Maotsetung ni treba bití, da človek pride do takega spoznanja. Je pa vsaj nekaj: misel na smrt, kakor je bila pri Kidriču in Vorancu in bo še pri kom...

da bodo v Nemčiji v septembru volitve. Spopadli se bodo krščanski demokratje in socialisti. Kandidat slednjih bo Willy Brandt, sedaj berlinski župan. Ta Brandt je zelo posrečen socialist, saj dopoveduje, da je socializem prenehal biti kot ideja Marxa in Engelsa strah meščanstva in da je danes samo „vsenemška stranka svobode in miru“. Bomo videli jeseni. Morda bo celo zmagal, če bo Erhard še dolgo nemško politiko vodil po željah izven Nemčije prebivajočih...

da je bila letos zima v Evropi precej huda. Pa je vendar čudno, da v napredni socialistični Jugoslaviji, kjer so „vse storili, da bi bilo ljudstvo zadovoljno“, ta zima ne bo šla kar tako mimo. V kraju šavnik namreč so koncem marca bili ljudje navezani samo na dostop s smučmi že kar 88 dni.

kakor je to javil Tanjug. In šavniški župan Nikola Sušić je moral priznati, da 22 pacientov v bolnišnici nima prave oskrbe, ker se nihče ne potrudi, da bi kraj založil z vsem potrebnim. Kje so pa delovne brigade, pa prostovoljci in študentje? — Ali res študente rabijo samo za čiščenje stezic in potov za travnikov na Brionih pred vsakim obiskom Gamel Abdel Nasserja in drugih? Če slovenski študentje morajo čistiti plevel v vili beograjskega Goeringa, potem bi se tudi na jugu lahko našli takšni „prostovoljci“. Ali pa so morda čakali, da bodo slovenski smučarji šli reševat vse gorske vasi onstran Sotle?

da je Janoš Kadar po devetih letih, odkar so mu sovjetski tanki pomagali uničiti odporniško gibanje, moral priznati: „Vsak dan je več znakov, da je sistem ekonomskega vodstva treba podvreči temeljitemu pregledu.“ Je že tako, da so tudi Madžari pod „modrim“ vodstvom vsevedne KP izdelovali produkte, ki jih doma nihče ni rabil, zunaj pa jih prodati niso mogli. Tako kakor v Sloveniji, kjer ne dobiš ne dobre baterije in ne lepe slike kateregakoli kraja, uvodniki so pa vsi polni besed o silnem izvozu v Afriko pa Indijo in po vsem svetu... In odgovorili bodo „modri“ v Belem dvoru: najprej je treba izvesti revolucijo, potem bomo jedli. Kdo bo pa jedel? Kvečjemu zaporniki ričet, pa še tistega bodo pripeljali iz Indije Koromandije...

da je kriza okrog ameriške ofenzive v Vietnamu sprožila veliko različnih mnenj. Tako je znani časnikar Lippmann zapisal, da „nič ne velja dobiti majhno vojno, pa pri tem izgubiti možne zaveznike ob morebitni večji vojni“, pariški list L'Express pa, da se silno čudi, da nacionalna Kitajska ni hotela poslati svojih oddelkov v Vietnam na pomoč. Temu naj bi menda bilo krivo dejstvo, da je sedaj Čankajškov sin Čankčinkkuo postal minister za obrambo; isti sin, ki ni posebno naklonjen Amerikancem, pač pa pod mizo vzdržuje stike z rdečim Pekingom, s čemer nastaja bojazen, da bi ob smrti starega Čankajška prišlo do združitve obeh Kitajsk...

da je omizje neopredeljenih, ki sta jih Tito in Nasser skrbno zbornaia skupaj v senci Sukarna, izgubilo prijetno družabnico: predsednica ceylonske vlade gospa Bandaranaike, ki je to mesto podedovala po možu, umrlem pred leti, je sklicala volitve pa pri njih izgubila. Novi predsednik vlade ni ravno vnet zagovornik Zahoda, je pa bliže temu kot nevtralnemu in še bliže kot rdečim. Tako bo letošnja sezona „jugoslovansko ljudstvo“ (da se izrazimo prosto po Kardelju) mralo plačati malo manj davka za sprejem svetovnih odličnikov: gospa Bandaranaike ne bo več hodila v Beograd ali na Brione...

da je Tito ob obisku v Alžiru naredil grobo napako, ko se je spodtaknil ob Amerikance. Čudno, ko je pa tako previden! A verjetno so mu njegovi informativni centri odpovedali: računal je namreč, da se bo tedaj že razvedelo, da je „udar“ v Bolgariji uspel, on bi pa lahko si privoščil nekaj več besed, češ zaradi mene je bilo mogoče kaj takega izvesti v sosedni Bolgariji. Tako pa sedaj misli — ko to pišemo — čigave glave bodo v Bolgariji letele...

Prijatelj s Tržaškega nam piše:

„...Dogodke po upravnih volitvah preveva prepričanje, da se oblasti v Jugoslaviji, to je v Beogradu, le malo zanimajo za usodo slovenske manjšine na Primorskem. Vedno bolj se uveljavlja vtis, da tam sploh ne žele, da bi se blizu njihove meje ohranila slovenska manjšina, ki bi bila v politični opoziciji proti titovski vladi v Beogradu. Zato celo radi vidijo, da bi naši prešli v italijanske politične stranke...“

(Glas SKA, XI, 25)

Kakor nam poročajo iz Evrope, se je ugotovilo, da so titovski diplomatski zastopniki prejeli navodila, da naj delajo med emigranti razliko med jugoslovansko usmerjenimi Slovenci in onimi, ki zagovarjajo svobodnejšo obliko Slovenije. Jugoslovansko usmerjeno slovensko opozicijo je po teh navodilih treba smatrati zgolj za ideološko opozicijo, ki z ideološkega vidika zasluži upoštevanje in spoštovanje, ker je sicer patriotično zanesljiva...

(Glas SKA, XI, 25)

„V Jugoslaviji je nekako deset opernih teatrov. Vsi se domačih del krčevito otepajo. Menda je najboljša v tem pogledu ljubljanska opera, najslabša pa beograjska. (Pa tudi ljubljanska ni brez greha: pred osmi leti menda sem ji prvič ponudil svoj še ne izvajani balet. Potem pa spet vsako leto a zaman.) Beograjska

opera (po mojih bridkih izkušnjah): „Ekvinokcij“ je bil napisan v Beogradu, med vojno, na srbski tekst. Na programu je bil prvič leta 1945! Tudi že na pol naštudiran. Pa „začasno prestavljen“ iz podobnih razlogov, ki sem jih opisal v Mehurčkih — tudi tam nastopi beseda „bog“. Vendar pa: če že govorim o „Ekvinokciju“: ta opera ima izjemno „srečo“. Trije jugoslovanski teatri so jo izvajali, ljubljanska opera je z njo gostovala tudi v Celovcu, Moskvi in Kijevu. Toliko izvedb — približno sedemdeset — ni doživelo še nobeno novejšo jugoslovansko operno delo. Običajno mora biti komponist srečen, če „pregura“ svoje delo vsaj v en teater ali kvečjemu dva.“ Tako slovenski skladatelj Marijan Kozina v letošnjih oktobrskih „Naših razgledih“. „Nismo našli ne časa ne denarja, da bi postavili primerne hiše za našo glasbeno kulturo. Pač pa imamo milijarde za tako opevano urbanizacijo Ljubljane, imamo tudi denar za prepotrebni hotel „Lev“. Vprašal sem prijatelja, ki je strokovnjak za turizem in ki je na visokem položaju: „Kaj misliš o veličastnem hotelu „Lev“? Rekel mi je in odgovoril: „Najbolj ekonomično in za skupnost najceneje bi bilo, če bi ga podrl. Ta reč, ki ni Waldorf Astoria (in ki je mišljen za ameriške milijonarje), in niti hotel „Mizar“, temveč nekakšen ponesrečen bastard med obema, bo vsako leto samo terjal kritje deficitov, brez konca in kraja.“ Tega nisem rekel jaz, to je povedal mož, ki se razume

na ta posel. Za denar, ki smo ga po neumnem vrgli v „Leva“ (še celo za precej manj) bi imeli lepo novo Ope-ro, Akademijo in koncertno dvorano. Mož, ki upravlja s skromnimi finan-cami malega naroda, bi mi seveda

rekel: „Dobro, „Lev“ je dificiten. Umetnost pa tudi. Imaš na to odgo-vor?“ Skrušeno bi mu priznal: „Ni-mam.“ To sodobno „ljubljsko sli-ko“ je napisal tudi Marijan Kozina. (Glas SKA, XI, 25)

† Jakob Benko

V soboto, 27. marca 1965 je v bolnišnici Ciudadela umrl na posledicah operacije znani in priljubljeni Benkov oče iz San Justa.

Rajni Benkov oče je bil rojen l. 1887 v vasi Vrblenje v tomišelski fari na lepem kmečkem posestvu, katerega je zgodaj prevzel po očetu in ga stalno dopolnjeval. Leta 1912 se je poročil z go. Marijo roj. Jaklič. Bog jima je dal pet otrok, ka-tere sta odlično vzgojila.

V času komunistične revolucije doma se je s svojo družino odločno postavil na stran borbe proti komu-nizmu. Vse svoje sinove je stavil na razpolago v tej borbi. Njegov naj-starejši sin Janez, študent osme gimnazije, domobranski nadporočnik, je ustanovil postojanko Vaške stra-že na Igu, da tako zavaruje v tem kraju prebivalstvo pred partizan-skimi napadi. Vrnjen je bil iz Ve-trinja in ubit neznanokje. Drugi sin Martin je padel v borbi na Lisičjem, tretji sin Jože pa je bil tudi kot

domobranec vrnjen iz Vetrinja in ubit.

Bridka izguba treh sinov je raj-nega Benkovega očeta takrat zelo potrla, a zlomila ga ni, kajti zavest, da je bila pot slovenskih domobran-cev edino pravilna, ga je držala po-koncu. Uteho je našel pri svojem najmlajšem sinu Francetu, stavb-nem podjetniku in dolgoletnem pred-sedniku Našega doma v San Justu ter hčerki Francki, v katerih na-ročju je zdaj tudi umrl.

Pokopali so ga v ponedeljek, 29. marca, na pokopališču Villegas, ka-mor ga je spremljalo veliko število rojakov, ki so mu hoteli izkazati hvaležnost za marsikaj, zlasti pa za sinove, ki so dali svoja življenja, da so jim njihova ohranili.

S pokojnim Benkom je odšel eden tistih naših očetov, ki je res vedel, kaj pomenita domovina in Bog! Te-ma idealoma je bil zvest vse svoje življenje in tak bo ostal med nami.

Naj mu bo lahka tuja zemlja.

POROČILO D. S. P. B. TORONTO, KANADA

V nedeljo, 28. februarja, je imelo naše društvo protikomunističnih borcev svoj redni letni občni zbor. Kljub stiski za prostor in zgodnji uri se nas je zbralo kar čedno število na galeriji cerkvene dvorane na Manning Ave. in zasedlo ves prostor. G. predsednik Pranjc je s pozdravom in molitvijo začel zborovanje, nato so pa podali odborniki svoja poročila. Ko je končno podal predsednik svoje poročilo, je nanj navezal zelo lep govor v spodbudo članstvu ter v slovo od predsedniškega mesta, ker se je hotel umakniti s tega mesta. Vsa poročila so se vrstila v lepem redu, podprta z datumi, citati in okrožnicami. Z njimi nam je bilo povedano in razloženo vse, kako je prišlo do tega, da je nagnilo nekatere člane, da so se izločili iz društva in ustanovili društvo „Tabor“. Kako in zakaj se je to zgodilo, nam je nato podrobno opisal član, ki je izstopil iz „Tabora“, ko je videl, da v vodstvu te skupinice ni tiste dobre volje, ki so jo on in prijatelji prinesli zraven. Nato pa je zaprosil za vstop nazaj v društvo. Njegova izvajanja so bila z umevanjem in z odobravanjem sprejeta.

Društvo S. P. B. v Torontu je imelo v preteklem letu eno prireditve družabnega značaja, en širši sestanek s predavanjem, spominsko proslavo za žrtve komunistične revolucije in žalno proslavo za pokojnim škofom-trpinom, dr. Gregorijem Rožmanom, ob 5. obletnici njegove

za nas tako prerane smrti. Vsak mesec se pa bere maša zadušnica za padle domobrance in druge žrtve revolucije. Nekateri morda še ne vedo, od kje je denar za te maše. Morda je prav, da na tem mestu to pojasnimo.

Ta denar je bil nabran že pred leti pod predsedstvom S. P. B. Cirilom Prežljem. Nabral ga je za vse dobro vneti in pozrtvovaini član g. Janez Muhič. Iz tega denarja je bila vzdana kamnita spominska plošča padlim domobrancem v veži cerkve Marije Pomagaj na Manning Ave. Ostali denar so v dogovoru s takratnim župnikom dr. Jakobom Kolaričem, vložili v medfarno kreditno zadruho, iz katerega priteka toliko obresti, da se vsako drugo nedeljo v mesecu bere sv. maša za vse žrtve revolucije, v glavnem za domobrance. Vsi, ki so v ta fond darovali, so zapisani v posebnem seznamu. Toliko v pojasnilo zato, ker se sem pa tja vzdržujejo kake drugačne trditve.

Novi odbor se je pod vodstvom novo izvoljenega, priljubljenega in ljubljeneega in zaslužnega g. Cirila Prežlja sestal v ponedeljek, 22. marca, k prvi seji. Na tej seji je odbor sklenil poslati šolskemu vodstvu v New Toronto pri cerkvi Brezmadežne protestno pismo zaradi šolskih knjig, kupljenih v Ljubljani, v katerih poleg drugih komunistov piše tudi eden najhujših slovenskih krvnikov — partizan Daki... Iz takih beril naj torej naši otroci črpajo

svoje znanje...? Nadaljnji sklepi so bili: Takoj začeti z akcijo — za nabirko v invalidski fond. Pri tem je bilo dogovorjeno, kako ta fond zavarovati, da ne pride kdaj v neprave roke. V tej poslovni dobi se bo pridila večja žalna proslava ob dvajsetletnici najhujše slovenske nesreče, pokolja naših mož in fantov, očetov, sinov, in bratov naših. Tistikrat naj bo vse drugo pozabljeno in položeno ob stran. Za nekaj časa se potopimo v tiste dneve groze, ko smo stali kot en mož, vsi v boju, z edinim sovražnikom, komunizmom, katerega se pa do danes še nismo rešili. Tudi letos bomo priredili vsaj en družabni večer. Po možnosti pa več, če se bo izkazalo za dobro.

Društveno glasilo „Vestnik“ je v pretečenem poslovnem letu naročilo in plačalo 92 članov našega društva. Naj tu še omenimo, da vse naše delo poteka mirno, lepo, v vsem veselju in prijateljsko. Glavna zahvala pri tem gre prejšnjemu odboru pod modrim vodstvom biv. predsednika Kranjca in drugih odbornikov, ki so

iz začetne — „viharne dobe“ — speljali društvo takoj na mirno pot. Onim, ki so se izločili, so ponudili roko in jih povabili nazaj v društvo. Do sedaj se je tega poslužil en član. Morda pride za njim kmalu še kateri. Vedno so posameznim in vsej skupini na široko odprta vrata.

Ker društvo S. P. B. nima naraščaja, ker ga z eno besedo ni, smo društvu le redni člani. Najmlajši ima že štiri križe na grbi. Nekaj nas je pa že starejših dedcev, da ne rečem naravnost starih, tako da se ne upamo šteti več leta naprej, ampak jih štejemo nazaj. Torej vsi v zrelih in najzrelejših letih.

Pojdimo skupaj v nadaljnje delo za naše invalide, za vse dobro, za našo mladino, ter za našo drago Slovenijo, katera še vedno ječi v okovih komunizma. Vse delo podpirajmo z molitvijo, vmes pa se stalno spominjajmo naših žrtev in mučencev. Vse pa, v vsem — brez jeze in z veliko ljubeznijo!

L. A. st., tisk. referent

Ni tako važno, kdo je na oblasti v državi, bolj važno je, da se med samimi ljudmi v državi ustvarijo človeka vredni odnosi. Taki odnosi pa so izključeni, dokler na primer komunisti kljub boljši vednosti obrekujejo naše pokojnike, ki so dali življenje v boju proti komunizmu, da so narodni izdajalci in vojni zločinci. Samo človek brez vsakega značaja bi lahko brez odpora mogel trpeti obrekovanje. V smrti smo sicer vsi enaki. Še Franco v Španiji je dal zgraditi veliko svetišče v časten spomin mrtvim iz državljanske vojne ne glede na to, na kateri strani so se borili. Šele takrat, ko bodo komunisti priznali našim pokojnim, da niso bili ne narodni izdajalci ne vojni zločinci, in jim priznali čast, da so se borili za svoje ideale, ki sicer niso bili komunistični ideali, pač pa ideali pravega človečanstva, bi po mojem mnenju storili prvi resničen korak k likvidaciji podlega komunizma. (Dr. P. C. Jelenc, Zbornik 1965 Sv. Slovenije str. 180.)

ODKRITJE IN BLAGOSLOVITEV SPOMINSKE PLOŠČE

padlim protikomunističnim barcem bo na zadnjo nedeljo v juniju, t. j. 27. junija, popoldne v Slovenski hiši. Podrobnosti bodo pravočasno objavljene v tedenskem tisku.

Z veseljem ugotavljamo, da rojaki radi prispevajo za spominsko

ploščo. Tiste rojake pa, ki jih poverjeniki odbora za spominsko ploščo niso mogli ali utegnili obiskati, lepo prosimo, da naj svoj prispevek za to veliko narodno pietetno akcijo izroče v Dušnopastirski pisarni. — Odbor za spominsko ploščo padlim borcem.

PRIPRAVE NA DVAJSETLETNICO

V dvajsetem letu našega zdomstva hoče skupnost javno počastiti spomin tistih, ki so dali največjo žrtev za to, da bi narod živel v svobodi pravičnega reda. Hočemo pa tudi opozoriti tukajšnjo javnost nase in naše težnje in se zahvaliti svobodnemu svetu.

Zato društvo Zedinjena Slovenija pripravlja sledeče:

1. V nedeljo, 6. junija, bo počastitev generala San Martina in spominska maša v buenosaireški katedrali; katere se bo predvidoma udeležil kardinal prevzvišeni Anton Cai rgiano.

2. Spominska proslava v petek, 18. junija, ob 21, bo namenjena argentinskim osebnostim in javnosti, da dosežemo več stikov in vzbudimo zanimanje. Od osebnih zvez je odvisno, kakšna udeležba oseb, ki si jih želimo, bo dosežena za to proslavo.

V zadnjih dneh maja bo za zastopnike tiska, poročevalskih agencij in drugih ustanov, ki ustvarjajo in izražajo javno mnenje, sprejem, na katerem bomo goste informirali s pismenimi izdelki in v nevezanem razgovoru.

4. Čim večjemu številu vplivnih osebnosti bomo dostavili brošuro, v kateri bomo na primeren način predstavili naš narod, njegovo zgodovinsko usodo in problematiko glede na bodočnost.

5. Z javnim lepakom hočemo javnost opozoriti na našo prisotnost in se svobodnemu svetu zahvaliti za možnosti, ki nam jih daje, da nosimo idejo svobode tudi za naš narod.

Ves program nalaga veliko truda in odgovornosti, predstavlja pa tudi denarna bremena. Od razumevanja, naklonjenosti in sodelovanja rojakov bo odvisen uspeh.

Zedinjena Slovenija

LETA STRAHOTE NA IŽANSKEM (1941-1945)

Janez Klemenčič

(Nadaljevanje)

Po hribih se je začelo požiganje.

Na sv. Jožefa smo šli v Tomišelj župniku voščiti srečo. Nazaj grede smo opazili, kako se izza gozda dviga dim. Ko pridemo na Ig, smo že srečavali znance. Povedali so, da so prišli Lahi v hišo in dovolili, da so smeli naložiti na voz, kar so mogli. Naložili so nekaj živeža in obleke, odgnali živino, drugo pa so morali pustiti roparjem in plamenom. Z majimi izjemami je bilo požgano vse. Nekaj popolnoma, nekaj je bilo pa le osmojeno. Lahi so se pridno vozili ropat. Če se prav spominjam, so na 40 avtomobilih odpeljali živež, obleko pa tudi sobno opremo. Celo hišni križ je bilo videti na avtomobilu. Pregnani ljudje so se obrnili iz Škrilja in delno tudi iz Golega na Ig. Ižanci so jih sprejeli s pravo kršćansko ljubeznijo, dali streho, predali živino. Za zahvalo so imeli potem zabavljanje. K laškim četam je prišel posredovat celo komisar okrajnega glavarstva dr. Maffai. Opravič ni nič. Ropali in požigali so dalje. Rekel je: „Oni požigajo, mi pa celimo rane.“

Iz Visokega in Doljnega Golega so se begunci obrnili večinoma v Želimlje, iz Zapotoka pa večinoma na Turjak. Tudi Želimljani so jih usmiljeno vzeli pod streho.

Rogatec je bil požgan popolnoma. Na Visokem je ostala še dobra samo ena Klančarjeva hiša, kjer je comače dekle hitro prišla nazaj in pogasila. Napol dobra je ostala še Tribničanova hiša. Krogarjeva in mež-

arija. V Zapotoku so bile še uporabljive: Kikljeva, Ganonitova, Kovarjeva, stara šola, nova šola je ostala takrat še popolnoma nepoškodovana.

V Želimljah so ustanovili za te begunce posebni podporni odbor, ki je oskrboval skupno kuhinjo. V ta odbor so se polagoma vrinili komunisti. Gospod upravnik turjaške graščine Goederer mi je pripovedoval: „Kar naenkrat sem opazil okrog kuhinje popolnoma tuje obraze. Neznani ljudje so se utihotapili zraven, da so vršili komunistično propagando“. Nekaj časa po veliki noči je kuhinja še delovala v Želimljah, potem so jo pa preselili v Zapotok v šolo. Tu se je naselilo precej ljudi, domačinov, ki so jim bile hiše požgane. Šolska soba je izgledala kakor bolnica; postelja pri postelji. Vodil je vse to že preje imenovani učitelj Schweiger v komunističnem duhu.

Ko so Ižanci v dolini zvedeli, kaj se godi s hribci, so se začeli silno bati, kaj bo z njimi, ali bodo tudi tu vse požgali. Začeli so z vso naglico obdelovati zemljo, četudi je bilo še zgodaj. Dejali so: Kar posadimo in posejemo, nam nobeden ne more vzeti. Mislili so predvsem na krompir. Tako so hiteli voziti gnoj, da so se komaj drug drugega ogibali. Naenkrat je bil strah prazen.

Ljudje iz Škrilja in Golega so po par dneh šli lahko nazaj gledat svoje požgane in uničene domačije. Kjer je še količkaj strehe ostalo, so jo hitro z deskami nekaj popravili in

nakrili, potem so se pa vrnil domov. Naleteli so na slabo. Streha iz desk je samo za senco, dežja pa ne drži. Vrhu tega so bile v tem položaju tudi kapnice brez pomena, druge vode pa niso imeli. Večina pa je iz lga hodila obdelovat in poročat komunistom, kakšen je položaj v dolini.

Ob istem času je laški poveljnik general Robotti napravil komunistom veliko uslugo. Vse vojaške edinice je osredotočeval v Ljubljani. Tako je komunistom dal priložnost, da so se lahko po deželi organizirali, prosto kretali in vzdrževali medsebojne zveze.

Vsled te taktike se je tudi izanski telefonski odred pripravljaval na odhod v Ljubljano, v šolo k sv. Jakobu. Odpeljavali so svoje stvari. Odpeljali tudi barako. Ravno preje so ogradili in uredili župnijski vrt. V čebelnaku so imeli skladišče za bencin, pet sodov so ga imeli zakonitega pri kozolcu. Triba je bila garaža za avtomobile, za kaplanskim hlevom je bila kuhinja, v kaplaniji pa skladišče. Pri tribi so imeli poletni zapor pod šotorom, zraven pa stražo. Pa kljub straži so mi spočezali čebele in mi tako uničili čebelerejo. Zimski zapor je bil pa v hiši hranilnice pod stopnicami. Tam rotirali so izanski fantje na pustni poredeljek hladili svojo prevročo kri. Nekaj so šarili po vasi, laška patrulja jih je ulovila in zaprla.

Vrt so lepo ogradili z bodečo žico, predno so odšli, so vsi ograjo odpeljali. Jaz pa sem se že veselil, da mi ne bodo mogli več krasti sadija.

Na veliko sredo so se odpeljali. Pri slovesu sem rekel komandantu:

„Če bi ostali, bi bilo bolje za vas in za nas.“

Ostali smo brez vojaške posadke. Za varnost je bila postavljena četica karabinerjev, ki je bila na Trneku. Lahki so ga vedno utrjevali in s tem kvarili njegovo zunanost. Za varnost je prišel še oddelek finančne kontrole, ki se je nastanil v hiši kmečke hranilnice in posojilnice. Varnost je bila nezadostna.

Mislím, da sva šla z g. Milavcem iz Želimelj 22. 3. gledat pogorišče v hribe. Šla sva čez Rogatec, vse uničeno, nobenega človeka nikjer. Visoko, samo Klančarjeva Pepa je bila v vasi. Zapotok, vse razbito in požgano. Krenila sva na Kurešček. Gnusoba razdejanja, kakor si večje ni mogoče misliti. Le cerkev je ostala, notranja oprava je bila ohranjena. Sedela sva zunaj na zidu, gledala in molčala. Kraj našega oddiha in razvedrila, razbit in uničen. Kakor Jeremija na razvalinah jeruzalemskega templja sva se zdela sama sebi. Med potom do Želimelj nisva dosti govorila. Nekaj dni potem sva pa šla s Cirilom Podržajem, ki je imel fotografski aparat. Slikal je vse v Škrilju, na Golem, v Zapotoku, posebno pa Kurešček. Vse razvalina. Le kositerna streha je ležala na tleh cela, kakor kak zmaj. Posnetkov je vzel veliko. Slike sem zakopal v drvarnico, a gotovo ne bodo ostale. Podržaj je rekel, da je dal film shraniti v Ljubljani. Na Kureščku samem sem bil samo še tretjo nedeljo po Veliki noči. Za sobo smo pripravili za silo prostor nad zakristijo, za kar je napravil Podržaj mali železni štedilnik, ki so ga pa kmalu komunisti ukradli. Ravno tako so tudi odnesli razrezane dele

strešne pločevine. Podržaj je namreč razrezal streho na posamezne dele, da je z njimi pokrtil zid, da bi ga tako obvaroval pred razpadom. Kljub cbtežitvi je veter razmetal pločevino po tleh, od tam pa je šla za streho raznim komunističnim bunkerjem.

Bila pa je tista tretja nedelja deževna, mrzla, neprijetna. Nazaj gredo smo šli še gledat turjaško žago pod Mokrcem, ki so jo tudi Lah i požgali in vse uničili. Na drevesu smo še videli možgane logarja Podlogarja, ki so ga Lah i brez vzroka ustrelili. Žalostni in potr ti smo šli počasi proti domu.

Po veliki noči smo se pričeli pripravljati za birmo, ki bi morala biti v nedeljo po Vnebohodu t. j. 17. maja. Starši in šola so že vse pripravili. Dne 12. sem šel v Zapotok v šolo, da otroke zadnjič pripravim in razdelim listke. Takrat sem bil tudi deležen komunističnega kosila v šoli. Ta dan sem bil zadnjič v hribih. Na Kureščku pri cerkvi sploh nisem bil.

Med komunisti, posebno pa med njihovimi pristaši in zavetniki se je pa že dalje časa slišalo šepetanje, da birme sploh ne bo. Vidi se, da je birma vsaj nekoliko pospešila prvi komunistični napad na Ig. Slabo znamenje je bilo, da se je takrat pojavilo večje število ciganov. Trdili so, da iščejo ukradene konje. Prišli so v Iško vas, za njimi je pa šla laška patrola. Za Iško vasjo pa so že čakali komunisti. Malo je manjkalo, da že takrat ni prišlo do boja.

V petek 15. maja zjutraj, je šla karabinerska patrolja, močna nad 10 mož v želimljsko dolino. Pri Želimljah so jih napadli komunisti, jih ujeli razen enega, ki se je skril v

svinjak. Ostale so vse odgnali v Mačkovec in jih tam postrelili. Eden izmed teh ni bil mrtev, potajil se je, v samih gatah potem prišel na Bloke in tam povedal natanko, kaj in kako se je godilo. Ker patrolje ni bilo pravočasno nazaj, je med domaostalimi karabinerji nastalo razburjenje. Poslali so potem financarje, naj gredo na poizvedovanje. Tudi ti so bili sprejeti z ognjem. Če je bilo kaj mrtvih, se ne ve.

V cerkvi smo med tem krasili in pripravljali. Mlaji so bili postavljeni, ključarja in pomagači so odšli. Jaz pridem od šole na stopnice pri cerkvi, kar poč i en strel, dva, zaropota strojna puška, pade bomba. Ura je bila točno 5 in 15 minut. Komunisti so napadli karabinersko postajo v Trneku. Tam so bili zaposleni še zidarji s popraviljanjem. Te so komunisti preje odpodili. V občinski pisarni je bil med napadom župan, tajnik in tajnica. Pokalo je kakor na sodnji dan približno četr t ur. Pa se ni nobenemu nič zgodilo. O d karabinerjev je bil na posadki samo brigadir Giacomo Bonno. Hrabro je odbijal napade, streljal, metal bombe in enega komunista tudi ubil. Zadel ga je ravno v nos. Hitro je telefoniral na Škofljico po pomoč. Ta je kmalu prišla. Začelo se je pokanje po vasi, da je bilo joj. Financarji so šli v stolp in od tam streljali proti Trneku in gozdu kar nor so se umaknili komunisti. Žrtev napada je bil kovač Franc Škraba. Bi i je radoveden, kakšne so posledice streljanja. šel je proti Trneku, zagledal Lahe, se obrnil in zbežal v Mrzeljev hlev. Za njim je tekel Lah in ga ustrelil v vrat. Čez par ur je umrl. Po Igu se je začelo vrvenje.

Lahi so lovili krivce, krivec je bil pa vsak, kogar so ujeli. Odpeljali so 7 fantov, Mohorjeva dva, Zdravje, Vrščaja. Drugi fantje so zbežali, odkopali so puške in jo mahnili v hosto. Komunisti so svoj namen dosegli. Število njih borcev se je pomnožilo. Precej fantov — ubežnikov je bilo že tako komunistično navdahnjenih. Če niso bili še zadosti, so jih pa kmalu predelali. Name so se ljudje obračali s prošnjami, naj grem posredovat. Pomagalo ni nič. Odpejljali so jih v internacijo v Gonars. Zanje je bilo še dobro, da niso šli potem na Rab.

V soboto dopoldne ob 9 bi se moral pripeljati prevzvišeni. V Ljubljani so bili nekoliko poučeni o vsem, kar se je bilo zgodilo na Igu, a kljub temu so bili pripravljeni na odhod. Avto je bil na dvorišču že popolnoma pripravljen. Zaradi varnosti so pa le telefonično vprašali, ali naj pridejo ali ne. Žali Bog je bilo treba odgovoriti, da birma v teh razmerah ni mogoča. Škoda za otroke, pa tuji za domače.

Dopoldne v soboto je bilo bolj čemerno vreme. Popoldne pa se je napravil krasen majniški dan, poln sonca in cvetja. Škofu bi bili silno privoščili tak dan razvedrila v lepi božji naravi.

V nedeljo, 17. maja, ob 5 zjutraj pridem v zakristijo. Tu mi pove organizistov nečak: „Nobenega Laha ni na Igu, umaknili so se na Škofljico“. Vedel sem, koliko je ura bila. Prvo opravilo je minilo še nemoteno. Po moji maši pa je pristopil g. Mavec Jakob, ki je iz Toplic prišel na birmo. V tem pa so že komunisti prikorakali v vas. Sestra mu je šla povedat k oltarju. Takoj je šel od

oltarja proč, odložil mašno obleko in šel v Ljubljano. Prav je naredil, ker ta je bil dobro poznan. Približno ob pol osmih so prišli v nekakem sprevodu mimo konjederca z rdečo zastavo. Bilo jih je nekaj nad 50. Prvi njihov ukaz je bil, da se ne sme zvoniti! Pravijo, da so izdali tudi drugega, da se mora podminirati cerkveni stolp. Ne vem, če je to res, podminirali ga niso. Bili so ljudje, da se Bogu usmili. Porasli, divjega pogleda, razkuštrani, umazani. Videl sem jih natančneje popoldne, ko so se korporativno udeležili pogreba ustreljenega Franceta Škraba.

Takoj so šli na delo. Komunist z brado in kapo na glavi je med deseto mašo s fotografijami iskal žrtev med dekleti v cerkvi. V cerkvi jih niso dobili, pač pa so jih nekaj dobili na vasi. Učiteljico Miklavčičevo so prijeli in jo na čisto ostrižgli, ker je znala laško in za ljudi večkrat pri Lahih posredovala. Radovedna dekleta so gledala, svojo radovednost so plačale s tem, da so bile še one ostrižene. Štrukljeva in Cesarjeva sta bili že deležni te dobrote.

Svoj urad so komunisti imeli pri Štrumblju v salonu. Tam je prestajal prvi svoje mučeništvo Petračev Janez — Mrku Janez. Ko je bila na Igu ustanovljena tajna protikomunistična organizacija, je postal njen član tudi Janez. Vsak pa se je moral pri sprejemu zavezati, da ne bo nič izdal. Ko so komunisti prišli na Ig, je kaplan opozoril Janeza, naj se umakne. Obotavljal se je, končno pa je le bežal čez Barje. Tam so ga ujeli, pripeljali v salon in ga neusmiljeno preteпали. Zahtevali so od

njega, naj izda in prelomi prisego. Odgovoril je vedno: „Jaz sem prisegel.“ Kljub udarcem, ni hotel izdati ničesar. Od bolečin je vpil, da se je slišalo daleč naokrog, a izdal ni. Pri pretepanju se je najbolj surovo odlikoval neki Vovk iz Lavrce. Z Janezom vred so prijeli in preteпали tudi elektromonterja Valentina Jenka. Ljudem se je gnusilo komunistično postopanje, a nobeden ni upal ugovarjati, ker bi potem njega zadelo kaj podobnega. Popoldne sva z g. kaplanom šla k Antonu šenku, ki je bil nekak voditelj novega gibanja na Igu posredovat za oba. Trdil je, da njihovo življenje ni v nevarnosti. Odpeljali so ju v Mačkovec in po mojem mnenju dne 19. maja umorili. Ob istem času sta bila ustreljena tudi fanta Mičolnikar iz Iga in Gams iz Kremence. Pri štrumblju sta dobila nekaj cigaret. Medna bi morala te oddati na komandi v Zapotoku. Oddala jih nista, zato sta bila ustreljena.

Popoldne me na skrivnem pokliče neznano dekle. Tajno mi pove, da je poslana iz Sostrega z naročilom, naj se naši fantje umaknejo proti Vel. Laščam. Povedati sem ji moral, da je za nas to prepozno, ker smo zasedeni od komunistov. Težava je bila sedaj dekle spraviti nazaj, ker so komunisti zasedli vsa pota in je bilo celo pod smrtno kaznijo prepovedano hoditi iz kraja v kraj. Naprosil sem neko komunistično dekle, da jo je spravila mimo znanih straž.

Na Ig je prispel le del komunistov. Glavnina pa je bila v Iški vasi. Prvič je bilo že Iškovascev samih zelo veliko, potem so se jim pa pridružili še drugi brezdomci. Dekleta so se kosala, kje jim bodo boljše ku-

hali in bolj postregli. Poglavitna jedilnica je bila za cerkvijo sv. Križa, kjer so morali biti na straži, da ne bi od Iga prišli Lahi.

Po Igu so se začele razširjati najrazličnejše vesti, da je pod smrtno kaznijo ukazano, da se morajo vsi umakniti. Glavno terensko vodstvo je imel Meglič Martin. Ta je bil Lahom gorek, zato so njega izbrali, pri njem so imeli tudi tajne sestanke. Na dan pa ni prišlo nič, mož je znal molčati. Njega so hodili spraševati, kaj naj naredi. Strogo ni zaukazal, da se je treba umakniti, pač pa je svetoval, naj se umaknejo proti Golem, ali pa v Iško. Začeli smo spravljati skupaj in nakladati na vozove. Naši sosedje so napravili isto. Moj hlapec je že nakomatal konje, nazadnje se mi je pa le neumno zdelo. Ukazal sem razkomatati. Doma ostanemo. Isto so storili tudi sosedje, le da so svoje naložene vozove pripeljali na župnijsko dvorišče, ki je bilo obzidano in se zapre, da je bilo varno. Postavili smo straže in šli spat.

V ponedeljek ni bilo posebnih dogodkov. Komunisti so zasedli cerkveni stolp. Po mojem mnenju bi pri nobeni cerkvi ne smelo biti stolpa. Vsak je vdrl v stolp, streljal iz njega, opozarjal na sovražnika, in stavljal v nevarnost cerkev, okoliška poslopja in njihov stanovanec. V stolpu so postavili strojnico, postavili moža, ki naj vodi ljudsko premikanje. Bil je to upokojeni financar Franc Brezovnik. Pri cerkvi so postavili klop, kjer so čakali, kdaj pridejo na vrsto za stražo. Med domačini so bili tudi tuji obrazi. Eden se mi je pritoževal čez Lahe, ker ujetih komu-

nistov ne priznavajo za vojne ujetnike, ampak postopajo z njimi kakor z roparji, četudi imajo že sedaj svoje ozemlje.

Domače vojaške sile je vodil Rudolf Kukovica, delo pa je odmerjal poseben sosvet. Delo je obstajalo v uničevanju. Ponoči so morali hoditi prekopavat cesto proti Ljubljani in proti škofljici, pokončali so most v Mah, posekali drevesa in jih vrgli čez cesto. Predrzno zaupajoč v svoje delo so trdili, da Lahov ne bo nikoli več na Ig. Isto je trdil tudi želimeljski učitelj Flajs dne 19. maja pred izanskim župniščem. Razlagal je, kako se pogodba med Nemčijo in Italijo ni več obnovila, kako Lahi že vozijo kanone iz ljubljanskega gradu. Podobno je razvijal svoje nazore na župnijskem dvorišču nek zidarski delavec iz Ljubljane. Pozival je ljudi, naj pazijo samo na svoje glave. Strehe so stare, vse že poraščene z mahom. Teh ni nič škoda. To bo vse novo. Le glave varujte. Le tega ta prerok ni povedal, kdo bo novo naredil. Bil je tako korajžen v besedi, da bi po njegovem govorjenju človek sodil, da bodo komunisti v dveh dneh zasedli Ljubljano, v šestih Dunaj, v dvanajstih Berlin, v štirinajstih jim bo pa že sveta zmanjkalo.

Lahi v ponedeljek niso podvzeli drugega, kakor da so prav nizko iz aeroplana slikali, kje je komunistična komanda.

V torek zjutraj med mašo naenkrat počí, cerkveno okno nad zakristijo zažvenketa, čuje se udarec, kmalu se začuti vonj po smodniku. Strežnik se je hudo prestrašil, ljudje po cerkvi so vstali in hoteli oditi. Pre-

govorili smo jih, naj raje ostanejo v cerkvi, ker je notri bolj varno kakor zunaj. Pokazali smo jim tudi, kje naj v podobnem slučaju zavzamejo v cerkvi svoje prostore. Po maši gremo hitro gledat nad zakristijo, od koder je priletel strel. Kroglja je bila izstreljena iz tankovskega topa iz škofeljske ceste. Tja so namreč Lahi prišli z dvema tankoma. Kroglja je priletela v okno nad zakristijo, ga razbila, potem pa udarila v steno in napravila luknjo, da je šla vanjo pest. Košček projektila je ležal na tleh. Tanka sta bila nekaj časa na škofeljski cesti, še nekajkrat ustrelila, zadela čebelnjak na župnijskem vrtu, potem sta se pa vrnila nazaj v škofljico. Ljudem je to povedal iz stolpa skozi ojačevalec Brezovnik. En strel je zadel Kukovo hišo. Na zunaj se je videla samo luknja, znotraj je pa opravo razneslo. Dobro so prejšnji dan fotografirali, kje je komunistična komanda. Ko so se ljudje po razglasu, da se Lahi vračajo, začeli razhajati, je še enkrat počilo. Ljudje so prestrašeni prihiteli nazaj v župnišče. Hujšega ta dan ni bilo.

Prihodnji dan smo pa šli maševati še pred dnem. Pri Lahih sem bil potem zaradi tega zatožen, da sem maševal za komunistično zmago.

Komunisti nam sprva niso delali sitnosti. Dajati smo morali nekaj hrane, ki je obstajala iz koruzne moke, mleka in masti. Oddajati smo morali k Javorniku. Od mene so zahtevali eno živinčce. Določil sem bikca. Po posredovanju Jožeta Javornika so mi ga izpustili, mi smo ga pa potem precej zaklali.

(Bo še)

(Nadaljevanje)

Poveljnik je bežno pregledal zemljevid, ki ga je držal v roki, in naročil: „Peljite jih dalje še kakih dvesto korakov in nato zaokrenite na levo, gor v gozd!“

„Toda kaj mislite z nami? Kam nas peljete?“ je planil duhovnik. „Tiho! Če bo kdo poskušal zbežati, bo ustreljen. Kaplan, raztolmači ljudem!“ Župnik je prevedel v slovenščino nemško grožnjo. „Povejte, prosim,“ se je nato obrnil k poveljniku. „nas boste ustrelili? Povejte, da jim dam vsaj sveto odvezo.“ — „Menda ne!“ — „Lepo prosim, spustite me, kaj bo z ženskami in otroki! Ura je, iti moram maševat!“ — „S tvojimi mašami je konec!“

Grdo je kazalo. „Pokončali nas bodo!“ je zašumelo med zajetimi. Tudi župnika je zajela grenka zavest, da so štete ure njegovega življenja. Bilo mu je, kot da zre sami smrti v obraz in da visi nad prepadam telesnega uničenja. Zajel ga je skeleč občutek, kako dragoceno je življenje. V nenadnem duhovnem razsvetljenju, ki je bliskovito prešinilo njegovo notranjost, je uzrl vse svoje življenje in izredno jasno spoznal, kako grešen in boren je pred Bogom. „Tako malo sem storil za Boga in za duše!“ se je zgrozil. „Zdaj pa umrem, tako mlad umrem! V vrsto nas postavijo, strojnice zapojejo... Daj mi, o Bog, življenja, in posvečeno bo Tebi!“

„Kaplan, sem!“ je ukazal poveljnik. Predložil mu je zemljevid in zahteval pojasnila o poti na Svino.

Torej vsaj do Svinega pridemo še živi, je pomislil duhovnik, seveda če ni Nемеc hotel pojasniti samo zase, po opravljenem delu.

„Vorwärts! Naprej!“ In šli so dalje. Onih dvesto korakov je bilo kmalu pri kraju. Vodič je obstal. „K zidu!“ je ukazal. Skupina se je pomaknila k zidu, ki je ščitil cesto pred zgoraj ležečim vinogradom. Esesovec, ki je stopal tik za jetniki, je kar na cesti rakežil trinožno stojalo in naravnal težko strojnico, da je cev grozeče molela proti žrtvam. Nato se je sklonil, kot bi čakal usodni ukaz. „Zdaj nas postrelijo!“ je vzdihnil Cene Batov. Župnik je zaklical: „Obudite kesanje! Dam vam sveto odvezo!“ Dvignil je desnico in začrtal širok križ: „Ego vobis absolvo...“

Nemški poveljnik je porogljivo zrl na preplašene ljudi in se vidno naslajal ob njihovi smrtni grozi. Nato je zarjul: „Navkreber! Naravnost proti vrhu!“ Vodič se je pognal preko zida in začel stopati strmo navzgor; prebijal se je v ravni črti skozi trtne nasade, čez grive in vzpetine. Odgnanci, ki so jih vojaki priganjali s sunki v hrbet, so se s težavo kobacali čez zid in nato hiteli za njim.

Mučna je bila hoja v strmino in hudo naporna, a obenem nepopisno sladka, saj je z vsakim korakom rastlo upanje, da jih vendarle ne pobijejo. „Nič hudega ne bo!“ je bodril župnik. „V Trst nas spravijo in nato na delo v Nemčijo.“ Misel na inter-

nacija jim je bila v tolažbo: značica je zivljenje.

Lo so se povzpeli dokaj visoko, so drugi Nemci pritirali iz gorenjega dela vasi nove pobrance. Pomnožena skupina jetnikov je dospela do pod vrha. Poveljnik je zapovedal od-dih. Nemci so si bili spotoma natr-gali grozdja in zdaj so ga siastno zobali. „Enega naših so ubili!“ je glasno povedal poveljnik. „V zameno postrelimo to sodrgo!“ mu je pred-lagal narednik. Nemci so vedeli, da župnik in nekaj starejših možakov razumejo nemški zato so nalašč glas-neje govorili. „Pet fantov vzemite,“ je odločil komandant, „in jih peljite kakih sto metrov više, nad ono grmovje!“

Vse, ki so razumeli pogovor, je spreletela zona. Izločili so pet naj-močnejših fantov in jim naložili na ramena zaboje streliva. „Ti so torej zapisani smrti!“ je šepetal Maks Baronov. „Ubogi fantje!“ — „Na-prej!“ je velel vodič. Fantje so mu vdano sledili, za njimi pa sta stopala dva esesoveca s strojnicami v rokah. Duhovnik je zrl za njimi solznih oči, spet je dvignil desnico in jim po-slednjič podelil sveto odvezo in bla-goslov. Nato je pokleknil in jih iz-ročal Mariji. Ozrl se je po sotrpinih. Nekateri so tihoma molili, drugi so sedeli v travi izmučeni, strti, pri-pravljeni na vse. Nemci pa so med-tem zobali grozdje, se šalili in se smejali. Sami močni, zdravi hrustje! Pa brez usmiljenja! Župnik je drge-tal v strašnem pričakovanju: „Moj Bog! Zdaj počijo strelji! O Marija, stoj jim ob strani!“

„Vorwärts!“ Skočili so pokonci in se spet poganjali navkreber, glas-no sopeč, hropajoč, srca pa so jim

razbijala v stranu in dušeči tegobi. Ko so dospeli na vrh, glej, tam v v travi so sedeli fantje živi in zdravi! Vsi so se olajšano oddahnili. S srca se jim je odvalil strašen kamen.

Župnik je spotoma opazil, da je med Nemci vojak, ki očitvidno ni odobral zlobnega početja tovari-šev V očeh sta se mu brala bolest in pomilovanje. Približal se mu je. „Vi ste dobri!“ mu je šepetnil. „Lepo prosim, povejte, kam nas peljete?“ — „Ne vem. Mar se hudo bojite?“ — „Ko nas tako mučijo!“ — „Bo-dite mirni! Ne bo hudega!“

Spustili so se nizdol proti Svi-nemu. Petnajstletni deček je v bregu pasel kravo. Nemec ga je zagledal in mu kričal: „Komm mit! Komm! Pojdi z nami!“ Deček je zajokal. Pu-stil je kravico, se pridružil jetnikom in glasno hlipaje odšel z njimi.

Dospeli so do Svinega. Gosja vrsta je obstala. Nemci so z daljno-gledi pregledovali okolico. Po vseh vrhovih so stale nemške straže, obo-rožene s strojnicami. Vsak pobeg je bil nemogoč. Takoj bi ubežnika pokosili. Kako izborna vojaška organi-zacija!

Vrsta se je začela previdno po-mikati proti zaselku. Kar švrkne mimo mlad esesovec, skoči k bližnje-mu hlevu in zažge seno. Od neko-d priteče gospodar, kričeč: „Kaj pa delate? Gori!“ — „Komm her!“ mu kliče Nemec in naperi nanj samo-kres. „Komm!“ zarjove še glasneje. „Sem pridite, sicer vas ustrelim!“ mu kličejo zajeti. „Pa saj se komaj vrnil od vojakov!“ — „Vsi smo zdaj v istih kleščah!“ Mož stisne zobe in pristopi.

Kjerkoli je stal hlev, so Nemci podkurili, vsaj šest senikov je bilo v

hipu ovitjih v plamene, in kjer koli se je pojavila moška glava, je zadel oni strašni: „Komm mit! Sem! Z nami!“ Število prijetih je vidno rastlo: iz Zabelj jih je odšlo petnajst, spotoma se jih je nabralo dvaindvajset, v Svinem jih je bilo že kakih petintrideset.

Za vasico je pot zaokrenila navzdol. Župnik se je ozrl: naselje je bilo zagrnjeno v neprodiren oblak črnega dima, tu pa tam so se zaiskrili in spet in spet v dimu zamrli ognjeni zublji. Krik tulečih žensk in pretresljiv otroški jok je zamiral v daljavi...

Med ujetniki je bilo nekaj starčkov, ki sta jih strah in napor docela izčrpala. Le s težavo so se vlekli dalje. Duhovnik je zaprosil poveljnika, naj jih izpusti, a se je rezko zadril: „Kdor omaga, dobi strel!“ Tedaj je Cene Batov segel v žep, nekaj iskal in potegnil na dan zastarelo listino. Razgrnil jo je in jo molel komandantu: „Avstrijski vojni ujetnik sem! Iz prve svetovne vojne!“ Poveljnik je segel po dokumentu, ga pregledal, pokimal in rekel: „Lahko greste!“ — „Vranča!“ je vzkliknil Cene. „Toliko let sem hranil dokument, ko so včeraj prišli Nemci so razporedili odgnance po tri nes me je rešil!“ — „Cene!“ so mu naročali sovaščani, „doma povej, da smo še živi! In pozdravi! Bog varuj vse domače!“

V dolini se je cesta razširila. Nemci so razporedili odgnance po tri in tri. „Sedaj prepevajte!“ je ukazal poveljnik. Nesrečnikom je šlo na jok, pa naj bi prepevali. Orjaški mladec je stopil k duhovniku in mu sikal na uho: „Halo! Takoj! Zapoj!“ Župnik ga je pogledal, solze so mu stale v

očeh, samo dahnil je: „Ne morem!“ Vojak je grozeče dvignil puškino kopito in zarjovel: „Zapojš ali ti razbijem glavo! Pojte po nemško, po italijansko ali po slovensko, kakor hočete, a pojte!“ Grenka je bila kupa ponižanja in bridko dušno trpljenje, a v zraku viseče puškino kopito je bilo silnejše. „Marija k tebi, uboge reve...“ se je duhovniku izvilo bolj iz srca kot iz ust, drugi so povzeli, in iz doline solz in ponižanja se je dvignila k Mariji pesem, ki so jo jokaje peli deportiranci, ko so v mrtvaško žalnem sprevodu odhajali v pregnanstvo... Ni jim še zamrla pesem na ustnicah, že jim je na uho bilo rogajoče se spakovanje Nemcev, ki so s tulečimi glasovi zasmehljivo oponašali „Dominus vobiscum“. Duhovniku je nova skeleča bolelost prešinila srce: zlobneži so se norčevali iz njegovega duhovništva in iz Boga samega...

Kot številne sobrate so Nemci zajeli tudi mene. Močna skupina pobranih Zarečanov se nas je poganjala čaz drn in strn če polja in skozi gozdove, preko gričev in dolin naravnost proti Spodnji Branici. Nemške strojnice, sunki puškinih kopit in bree niso dopuščale nikakega odpora ali zavlačevanja. „Kdor obnemore, bo ustreljen!“ je bilo povelje, ki je vsem vbrizgovalo nadčloveških energij pri napornem pohodu.

Iz Spodnje Branice so nas vsmerili proti Rihemberku. Vsakih par sto metrov je kraj ceste stal tank, na tankih so vnaprej štrlele grozo vznjajajoče topovske cevi. Ob tankih so stale gruče vojakov in koder koli se je ozka dolinica razširila so bili parkirani vojaški kamioni, avtoblinde, avtomobili višjih častnikov.

Razporedili so nas tako, da smo korakali v četverostopu. Zarečani smo se držali skupaj. Rudi Budinov je spotoma občudoval orjaške tanke. „Glejte!“ je vzklikal, „kaki zmaji! Kako pošastna so topovska žrela!“ — „Mar niso še bolj pošastne one mrtvaške glave, ki jih nosijo vojaki na kapah?“ je menil Milko. „Le odkod je prihrumela ta ogromna nemška sila?“ je bil radoveden Rudi. „Rekli so mi,“ sem mu pojasnil, „da so oddelki Adolf Hitlerjeve divizije in da so prišli od Milana in Verone. To so menda najbolj drzni nemški vojaki.“ — „V prah so strli partizanske odrede,“ je modroval Rudi, „mnogi, premnogi so padli, drugi so se zatekli v čaven. Le kdo bi bil kos taki sili? Zdaj pa je Vipavska posuta z mrtveci, kri teče v potokih, vasi gorijo, mi pa, sužnji, odhajamo v robstvo, če ne v smrt.“ — „Najbolj črn dan v zgodovini primorskih Slovencev! Sedemindvajseti september! Nikoli te ne pozabim!“ je pretresljivo vzkliknil Milko.

Za vsakim ovinkom nas je čakalo novo presenečenje. Vojaki, ki smo jih srečavali, so nas zvedavo motrili. Često so name kazali in hrupno vpili: „Partisanenpaffe! Rebellenpaffe! Partizanski far! Puntarski pop!“ Desno in levo so gorele hiše, se podirale strehe, ženske in otroci so v grozi medleli, povsod solze in obup.

„Levo! na cestni rob!“ zavpije nekdo za hrbtom. „Stran! Na cestni rob!“ suvajo Nemci pešce v obcestni jarek. Vsi se stisnemo na skrajno levo in že prihrumi s štanjske strani kolona orjaških tankov. Okrenem se in ostrmim: kaj ni na prvem tanku, razmršen, smrtno blede, s krvjo oblit neki ruhovnik, ki obupno gra-

bi z rokami predse, se lvi in išče opore, da bi ne omahnil? Kaj ni to štanjski župnik? „Tone! Tone šatej!“ se mi izvije klic. Duhovnik na tanku zaokrene glavo, na obličju, s krvjo orošenem, odseva smrtna groza, sredi oglušujočega hrumenja tankov nekaj počí, kot bi se sprožila puška in že so ga zakrili naslednji tanki, ki so švignili mimo. Še vedno sem stal pod strašnim vtisom nenadnega prizora, ko me priganjač sune s puško v hrbet, da sem se nevarno zaletel v spredaj stoječe. In spet smo stopali proti Rihenberku.

*

Ob veliki septembrski ofenzivi so nemški oddelki vpadli tudi v štanjel. Postavili so vojaške straže na ključne postojanke in na vrhe vzpetin in začeli preiskovati hišo za hišo. Vdrli so tudi v župnišče in zahtevali od župnika Toneta šateja, naj pove, kje je skrito orožje in kod so partizani. Odvrnil je, da ne ve. Poveljnik ga je strogo premeril z očmi in se zadrl: „Izvidnice so nam sporočile, da je bilo na zvoniku partizansko opazovališče. Če se to izkaže za resnično, boste odgovarjali!“ V istem hipu je vstopil vojak in javil, da so našli v bližnjem poslopju celo zalogo orožja in streliva. Poveljnik je divje zarohnel: „Tako! Niste vedeli, kje je orožje? Ključ od zvonika mi izročite!“ Župnik mu je mirno pojasnil, da mu cerkveni predpisi prepovedujejo dajati vojaštvu ključne od cerkve in od cerkvenih stavb. Poveljnik je zbesnel. Odvihral je proti cerkvi in ukazal, naj vlomijo v zvonik in vse preiščejo. Ko so mu sporočili, da so našli na zvoniku sled za partizani, je izdal kratek ukaz podna-

redniku, ki je odšel z dvema vojakoma v župnišče.

Gospod Tone je prebledel. Vojaka sta ga zgrabila, gnjavila s pestmi in suvala, nato pa sta ga pahnila proti vratom. Z rokami se je oprl na vratno okvirje. Tedaj sta ga začela brcati, še huje pestiti in sramotiti. Duhovnik je močno krvavel. Zagrabila sta ga in zavlekla proti tanku ter ga potisnila nanj. Zadel je oster ukaz in vrsta tankov je odhrumela proti Rihemberku.

Na prvem tanku je stal štanjelski župnik Tone šatej, za njim sta se kruto režala dva esesovca in ga suvala s puškama v pleča. Oklopna vozila so divje ropotala in pod seboj drobila kraške kamne, odskakovala so in se pogrezala tako da je nesrečneža metalo, kot bi bil v čol-

nu sredi razburkanega morja. Z rokama je lovil ravnotežje, z galvo bil ob železje, da je vedno huje krvavel. Pred njim se je zdajci odprla Vipavska dolina in v soncu je zablestel Vrtovin, njegov rodni kraj. Oko se mu je ustavilo na cerkvi Marije Vnebovzete in potem pri Sv. Pavlu. „Zbogom, Vrtovin! Zbogom, rodni dom!“ je dahnil. V onem trenutku je v šmarjah zapela težka breza in nekaj kroge! se je zasekalo med drevje. „Tako! Nič ne veš o partizanih!“ sta ga od zadaj drezala stražnika. „Naj zadenejo le enega izmed naših, in te bo konec!“ Više nad mesto, z Robotnice, se je oglasil mitraljez in pršil navzdol. „Kaplan, stoj pokonci!“ sta ga suvala s puškinimi cevmi. „Naj te tvoji banditi požanjejo!“ (Bo še)

Društvo CMD (Ciril-Methodijsko društvo slovenskih domačim oblašnikom naklonjenih duhovnikov, op. ur.) je omogočilo, da se je na Slovenskem razvil neoklerikalizem, sprevrženi klerikalizem. Če je prej šlo — v komunističnem žargonu — za zlorabo vere v politične namene in koristi, gre sedaj za zlorabo politike na škodo vere. Ni gola slučajnost, da sta na Dolenjskem akcijo za pridobivanje novih članov delala dva duhovnika skupaj z dvema oznovcema, ki so se v istem avtomobilu vozili k župnikom in kaplanom in jih silili v CMD! V času, ko v domovini vse škriplje (prim. afero okoli Perspektiv, nacionalno in gospodarsko vprašanje itd.), se v društvu gredo legaliste, ker objektivno pomagajo, da se oblast drži nad vodo. **Društvo je postalo torej reakcionarno.** (Dr. J. Zdešar, Zbornik 1965, str. 207, 208.)

DAROVI V INVALIDSKI FOND:

Rev Janez Zupan SDB, Bolivija, 700.— pesov.
Iskrena hvala — posnemajte!

SPOMINSKA PLOŠČA

Odbor za postavitev spominske plošče padlim borcem, je izdelavo nje poveril akademskemu kiparju g. Francetu Ahčinu, ki nam je v zvezi s tem povedal nekaj zanimivosti, ki jih tu sporočamo našemu članstvu in prijateljem, ki so za stvar pokazali toliko zanimanja.

Spominska plošča bo postavljena ob vhod v dvorano Slovenske hiše na Ramón Falcon 4158, Buenos Aires.

Pritrjena bo na sivem (cordobskem) marmorju v višini treh metrov in širini enega. Plošča sama pa bo vlića iz bronca, kakor so bili naši domači zvonovi. Marmor bo stal okrog 50.000 pesov, plošča, ki se bo vlivala skoro mesec dni, pa ostalih 50.000. V ceno še niso vštete črke slovenskega in španskega napisa, ki bosta pod ploščo, nadalje podstavek, morda bomo postavili tudi žaro z ognjem ali s slovensko zemljo iz Orlovega vrha, matica mrtvih itd., pa se bo vrtelo spet okoli nadaljnjih 50.000 pesov.

V prihodnji številki bomo objavili besedilo, ki ga je sestavil g. dr. Tine Debeljak.

29. aprila smo že lahko plačali prvih 50.000 pesov, ker imamo med seboj rojake, ki se zavedajo: Kdor hitro da — dvakrat da.

Nabirka se nadaljuje in imamo že skoraj znesek za drugo plačilo, ki bo v višini prvega.

Odbor za spominsko ploščo je iskreno hvaležen vsem rojakom za njih pietetno gesto, ki se kaže v skoro mecenskih darovih.

Correo
Argentino
Suc. 7

TARIFA REDUCIDA
Concesión No. 6830

Propiedad Intelectual
No. 817.736
Ramón Falcón 4158, Bs. As.

Vestnik: es el Informativo de los Excombatientes anticomunistas
eslovenos; is the voice of Slovenian anticomunist veterans.